

ZAPISKI O POLJANSKI ČETI ZA LETO 1942
(Spomini in gradivo)

Dogodki v Poljanski dolini v prvem polletju 1942

V tem obdobju so doživljali prebivalci Poljanske doline najhujši nemški teror. Okrutni okupatorjevi zločini nad pripadniki Osvobodilne fronte in narodnoosvobodilnega gibanja so prisilili partizane, da so se odločili za taktiko stroge ilegale.

To je bil čas, ko so v sleherni družini doline čutili navzočnost partizanske vojske in ko so bile številne manjše akcije temelj partizanske taktike bojevanja. Bil je tudi čas širokega neprestanega pridobivanja sodelavcev narodnoosvobodilnega gibanja, čas hudih preizkušenj in žrtev.

Nemški teror – partizanske postojanke

Po zmagoviti bitki Cankarjevega bataljona v decembru 1941 v Rovtu, v Poljanskih hribih in januarja 1942 v Dražgošah so se borci iz Poljanske doline vrnili na območje svojih domov v hribih te doline. Bitke v Dražgošah se je iz te doline udeležilo devetindevetdeset borcev. (Zapis v *Borcu* št. 4/1982, str. 193.)

Zmage in uspehi partizanov so Nemce presenetili in ogorčili. Njihov strah, ki ga je povzročil upor partizanov, je bil očiten. Prekrižal jim je načrte in povzročil nemalo izgub. Po prvem presenečenju so se Nemci organizirali in takoj pričeli množične akcije proti neoboroženemu prebivalstvu. Ta kruti in brezobzirni teror ter zločini nemškega okupatorja so me spodbudili, da s stvarnimi podatki ilustriram nemško obračunavanje s prebivalstvom s poljanskih hribov. Prve zločine je okupator zagrešil z obsežnimi preiskavami in aretacijami v Črnem, Bukovem in Valterskem Vrhu zadnje dni decembra 1941, ko so se partizani umaknili v Dražgoše.

V Bukovem Vrhu so Nemci že 13. decembra 1941 požgali domačijo Tomaža Šubica, Narigarja. S požigom so se maščevali, ker je domači sin Janez streljal na carinskega stražnika, ki mu je pretepal očeta. Družina se je pred maščevanjem pravočasno umaknila in se pridružila Poljanski četi in pozneje Cankarjevemu bataljonu.

V Črnem Vrhu št. 111 so 28. decembra 1941 požgali domačijo Silvestra Buha, po domače Zgornjega Ostraža, gospodarja, ženo Marijo in rejenca Rudolfa Božnarja pa so ustrelili in vrgli v ogenj goreče domačije.

V Bukovem Vrhu št. 23 so 27. decembra 1941 ob 15. uri požgali Kraljevo domačijo pod Pasjo ravniho. Gospodar Ignac Plestenjak je bil tedaj ranjen v nogo, a se je z družino pred podivjanimi Nemci pravočasno umaknil k bližnjemu sosedu Omejcu in tako obvaroval sebe in družino gotove smrti.

Dne 30. decembra 1941 so v Valterskem Vrhu št. 1 okrog osme ure zjutraj pred hišo ustrelili kmeta Jožeta Demšarja, Jakobca, in njegovega hlapca Janeza Šubica

iz Hotovlje. Naslednji dan so se Nemci vrnili, vse izropali, se najedli in napili. V hišo, kjer sta ležala gospodar in hlapec na parah, pa so nanegli slame in ju zažgali. V zadnjih dneh decembra 1941 so Nemci ujeli več borcev Cankarjevega bataljona in aretirali moške po samotnih kmetijah, ker so med poljansko vstajo sodelovali in podpirali partizane. Od aretiranih so bili 3. januarja 1942 v Dragi pri Begunjah ustreljeni naslednji Poljanci: Jernej Plestenjak, Urhovec, kmet iz Črnega Vrha, in njegov sin Jernej; Martin Potočnik, Rovtar, kmet v Bukovem Vrhu, aretiran, ko je nesel municijo v Cankarjev bataljon; brata Janez in Franc Košir, Platiševa, kmečka sinova iz Bukovega Vrha, ki sta sodelovala pri vstaji; Pavel Peternel, Pešar, kmet iz Vinharih, ki je sodeloval v vstaji; Slavko Peternel, Brdarjev, kmečki sin iz Vinharih, borec Cankarjevega bataljona; Anton Dermotta, Prbičev, krojač iz Žabje vasi, borec Cankarjevega bataljona; Metod Čelik, žagar iz Predmosta pri Poljanah; Franc Grošelj, trgovec iz Javorij, Marjančen, borec Cankarjevega bataljona; Albin Kokelj, Malšenov, kmečki sin iz Dolenčic, borec Cankarjevega bataljona.

Aretirane so pred ustrelitvijo zasliševali in mučili v begunjskih zaporih. Takrat je bil aretiran tudi Janez Peternel, Brdar, kmet iz Vinharih. Brdarjeve ustrelitve Nemci na letaku niso objavili, ker so verjetno gestapovci z njim že prej obračunali in ga ubili. Brdar je bil zelo samozavesten in zaveden Slovenec, saj se je že leta 1941 vključil v OF. Razen s kmetijo se je ukvarjal tudi z lovom. Ob ustanovitvi Poljanske čete prve dni decembra 1941 je njenim borcem svečano izročil svojo lovsko puško z municijo, rekoč: »Svoboda prihaja, tujec nam ne bo več ukazoval!« Pri Brdarju, kjer se je po prihodu v Poljansko dolino ustavil štab Cankarjevega bataljona, so sprejeli pomembne odločitve o zbiranju prostovoljcev za Cankarjev bataljon in poljansko vstajo.

Malka Stanonik, roj. Peternel, Brdarjeva, pripoveduje: »Dne 26. decembra 1941 sta prišla k nam borca Cankarjevega bataljona Albin Kokelj, Malšenov iz Dolenčic, in Jože Križnar, Iletov iz Delnic. Križnar je bil v boju z Nemci ranjen v glavo, zato ga je Albin pospremil do našega doma, da mu najdemo varno zatočišče. Sklenili smo, da ga sestra Milka odvede v Bačne do kmeta na Kršišu, kjer je dobil varno zatočišče. Potem, ko smo spravili ranjenca na varno, smo opazili, da prihaja iz smeri Poljan kolona Nemcev. Hitro je bilo treba skriti partizana Albina: skrivališče je našel v kleti pod poveznjeno kadjo. Nemci so hišo temeljito preiskali in pod kadjo odkrili Albina. Njega, mojega očeta Janeza Peternela in Antona Oblaka, kisovškega

Brdarjeva hiša v Vinharih, v kateri je štab Cankarjevega bataljona decembra 1941 sprejel pomembne odločitve o poljanski vstaji in nadaljnjem boju bataljona. Foto J. Mrovlje 1981

mlinarja, ki je bil pri nas na obisku, so takoj aretirali in jih odvedli s seboj proti Kremeniku. Oblaka so kmalu po odhodu iz hiše izpustili, ker jim ni mogel slediti zaradi lesene noge (bil je invalid iz prve svetovne vojne), očeta in Albina pa so odvedli s seboj in ju 3. januarja 1942 ustrelili v Dragi pri Begunjah.

Na domačiji sva tako ostali s sestro Milko sami. Naslednji dan, ko sva s konji odpeljali mlet žito v Hotoveljsko grapo, so prišli Nemci, da bi naju izselili, za kar sva zvedeli med potjo, ko sva se vračali domov. S konji sva se umaknili k stricu Pešarju in od tam v gozd ter se tako rešili nemških zaporov.

Nemci so ostali na naši domačiji in se gostili. Prav tistega dne, 27. decembra 1941, so iz Cankarjevega bataljona v Bukovem Vrhu poslali domov mojega brata Slavka z nalogo, da odvede s seboj našega konja-belca. Slavko se je s konjem vrnil domov, ne da bi slutil, da so v hiši Nemci. Šele ko je bil že v hlevu, jih je opazil, vendar je bilo prepozno. V hlevu je konja spravil k jaslim, sam pa se je pred Nemci skril v vodno korito za napajanje živine. Mokrega so Nemci potegnili iz korita, ga odvedli na sneg in mraz, kjer so ga mučili in pretepali. Nato so ga privezali za voz in ga odvedli v Poljane in naprej v begunjske zapore ter ga 3. januarja 1942 v Dragi ustrelili. Vse to sem kasneje zvedela od brata Pavleta, ki je bil borec Cankarjevega bataljona v Bukovem vrhu, in od Terezije Setničar, Golarjeve iz Bukovega Vrha. Slednja je 27. decembra po naključju prišla k nam domov, kjer so jo Nemci mobilizirali, da jim je kuhala. Tako je tudi videla, kako so ujeli mojega brata Slavka.

Naša kmetija je ostala osamljena in brez prebivalcev. Leta 1942 so Nemci v njej naselili Kacinovo družino iz Podjelovega Brda pri Sovodnju. Njim so Nemci domačijo porušili, ker je stala v obmejnem pasu med Italijo in Nemčijo.«

Dne 22. januarja 1942 so požgali Boštjančevo hišo v Kremeniku, domačega sina Albina Oblaka, ki se je pravkar vrnil iz Dražgoš, so ustrelili in vrgli v ogenj, mater Elizabeto in sestro Ivano pa odpeljali v taborišče. Istega dne zjutraj so se Nemci spopadli s partizani na Muhovi domačiji v Vinharjih. Padlo je šest partizanov. Nemci so domačijo požgali, gospodarja Pavla Kalana in njegovo družino pa izselili v Nemčijo.

Dne 22. januarja 1942 so v Gorenji vasi izselili v Straubing v Nemčijo družino kmeta Matevža Ingliča, Barbarča, s hčerkama Cirilo in Vero. Barbarčevi so organizirano sodelovali od poletja 1941 v Osvobodilni fronti, sin Pavel pa se je udeležil bitke v Dražgošah.

Dne 11. februarja 1942 so Nemci aretirali kmeta Franca Koklja, Andrejčevca, s Podjelovega Brda pri Sovodnju, zaradi zvez, ki jih je imel s komunistom in borcem Cankarjevega bataljona Francem Guzljem-Stricem. Odpeljali so ga v taborišče Mauthausen, kjer je že 16. julija 1942 umrl. Njegovo ženo in mladoletno hčerko Ivanko pa so v zadnji ofenzivi Nemci 27. marca 1945 ustrelili in ju vrgli na pogorišče Telbanove domačije na Podjelovem Brdu.

Dne 15. februarja 1942 so iz Nove Oselice izselili v Straubing in Nemčijo družino padlega borca dražgoške bitke Boštjana Jezerška: ženo Terezijo, sina Venclja in hčerko Albino.

Dne 28. februarja 1942 so Italijani v Sovodnju izročili Nemcem Rudolfa Pagona, Jakopovega iz Nove Oselice, borca dražgoške bitke, ki si je po bitki poiskal zatočišče pri sorodnikih v cerkljanskih hribih na Primorskem. Zaprt je bil v Begunjah, od koder so ga odpeljali v koncentracijsko taborišče Mauthausen, kjer je umrl že 29. julija 1942.

Dne 11. februarja 1942 je nemška oblast z zvijačo zvalila moške udeležence poljanske vstaje na sestanek v poljansko šolo. Tam jih je policija aretirala in jih z avtobusi odpeljala v zbirališče v Šentvid. Po selekciji so nekatere odpeljali v begunjske zapore, druge pa na delo v delovno taborišče Reichenau pri Innsbrucku.

Takrat so odpeljali v zapore in delovna taborišča 151 moških iz občin Poljane in Javorje.

To je le del grozot in zločinov, ki jih je nemški okupator zagrešil v zimi 1941/42 na tem območju. Kljub terorju Nemci niso mogli ustrahovati neuklonljivih prebivalcev Poljanske doline. Borci Cankarjevega bataljona so, potem ko so se vrnili iz Dražgoš, dobili čez zimo varna zatočišča v mnogih samotnih kmetijah v poljanskih hribih. Najbolj požrtvovalna je bila vas Hotovlja, ki je dala Cankarjevemu bataljonu 17 borcev. Od teh je v tej zimi sedem borcev (med njimi trije domači sinovi) dobilo zatočišče na kmetiji Franca Galičiča, Presečnika iz Hotovlje. Zatočišče so dobili takrat tudi pri udeležencu dražgoške bitke Jožetu Peternelu v Zaleški bajti v Žirovskem Vrh^{*} 5 nad Gorenjo vasjo. V tej hiši je bila partizanska postojanka vse do 20. julija 1942, ko je bila bajta zaradi izdajstva požgana, o čemer še danes pričajo njene razvaline. Borcem je dajal zatočišče in pomoč tudi kmet Matija Kržišnik, Kovšak, v Kladju na Žirovskem vrhu;^{*} že od vsega začetka je bil vnet podpornik partizanov. V NOV sta mu padla sinova Franc in Lojze, žena Frančiška in hči Poldka pa sta umrli v koncentracijskem taborišču Auschwitz.

Ena največjih postojank v tej zimi je bila v Kovšakovem listnjaku na Gabrški gori, last kmeta iz Podobena. Partizansko skupino je vodil Franc Biček. Skupino sta s prehrano oskrbovala kmeta Močilnikar in Povlč, oba iz Delnic, in kmet Jurij Košir, po domače Lužar, z Gabrške Gore. Pomoč in zavetišče v tej zimi so dajali borcem Cankarjevega bataljona tudi Tone Peternelj, Vovšarjev, in Jakob Bogataj, Gruden, oba iz Koprivnika pri Sovodnju, Valentin Potočnik, Ahternik, v Bukovem Vrh^{*}, Ignac Kozjek, Ogelčar, Franc Kržišnik, Podprevolc, in Franc Peternel, Remc, vsi iz Delnic pri Poljanah.

Poimensko sem navedel le nekaj postojank, ki so jih imeli partizani pozimi 1941/42 po vrnitvi iz dražgoške bitke v Poljansko dolino. V zgodovini narodnoosvobodilne vojne bomo občudovali hrabrost in plemenitost kmečkih ljudi, ki so v najtežjih časih okupatorjevega terorja brezkompromisno podpirali partizane in s tem izpostavljali svoja življenja in imetje.

Viri :

Zbornik NOV: VI/2, 1953, dok. št. 2, 13, 16. 125, 130 (zap. št. 15 in 16) in dok. št. 136. – I. Jan: *Cankarjev bataljon in dražgoška bitka*, 1975. – J. Grčar: *Begunje*, 1975. – M. Mikuž: *Pregled zgodovine NOB*, 1. knjiga, 1960. – Loški muzej: arhiv šolska kronika za okoliš Gabrk in Malenski Vrh. – J. Mrovlje: Janez Šubic-France, kurir z Narigarjeve domačije, *LR*, 27/1980. – Gorenjski muzej Kranj: biografije padlih borcev in *ŽFN*: Metod Čelik, Janez Košir, Franc Košir, Martin Potočnik, Slavko Peternel, Janez Peternel, Albin Kokelj, Franc Grošelj in Anton Dermota. Matična knjiga zapornikov Begunje (Gefangenenbuch 14703/1). – P. Mrak: Dogodki med narodnoosvobodilno vojno v šolskem okolišu Gabrk, *LR*, 3/1956. – V. Demšar: Žrtve narodnoosvobodilne vojne iz občine Škofja Loka, *LR*, 22/1975. – M. Krmelj-Matija: Lažje bi gledal smrt, kot to strašilo, *LR*, 28/1981. – Rojstne matične in mrliške knjige za osebe, ki so bile žrtev nemškega nasilja. – J. Berčič, L. Jugovic: Seznam žrtev nemškega nasilja v loški občini, *LR*, 16/1969. – *Ustna pričevanja*: Pavel Sitličar, Polhov Gradec; Ignac Plestenjak, Bukov Vrh; Marija Potočnik, Bukov Vrh; Cirila Radoman, Ljubljana; Milan Žakelj, Škofja Loka; Jože Kržišnik, Jarčja Dolina; Viktor Galičič, Žiri; Anton Peternelj, Koprivnik; Slavko Šorli, Koper, in Anton Peternel, Ljubljana.

* Žirovski Vrh (naselje) – Žirovski vrh (gora, hrib)
Gabrška Gora (naselje) – Gabrška gora (hrib)
Bukov Vrh (naselje) – Bukov vrh (hrib)

Utrditev demarkacijske črte med Nemčijo in Italijo

Nemci so februarja 1942 začeli utrjevati svojo državno mejo z Ljubljansko pokrajino, to je z Italijo, ki je tekla od Šentvida nad Ljubljano po obronkih Polhograjskih Dolomitov nad Poljansko dolino do Žirov, prek Mrzlega vrha, Blegoša in dalje proti Gorenjski. V obmejnem pasu so očistili 200 metrov širok prostor, tako da so posekali gozdove in celo porušili hiše, ki so stale v njem, prebivalce pa izselili. V širini desetih metrov so obmejni pas prepredli z žičnimi ovirami in ga posejali z minskimi polji. Samo v žirovski občini so na meji porušili 25 zgradb.

Nemci so državno mejo dobro zavarovali zato, da bi partizanom preprečili prehode. Ker je tekla ta del meje med Nemčijo in Italijo čez operativna območja Poljanske čete, jo bom podrobneje opisal. Minska polja so postala prava zakladnica ročnih bomb za borce čete, ki so jih pobirali in se z njimi oboroževali.

Za minska polja so Nemci uporabljali tri vrste min in bomb: ofenzivne ročne bombe, imenovane »sifonarice«, ker so imele varnostni ročaj, ki je bil podoben ročaju pri sifonskih steklenicah. Prav tako so bile defenzivne ročne bombe, podobne našim kragujevkam. Partizani so jih imenovali »ta hude«, ker so imele mnogo večji učinek. Ti dve vrsti bomb so Nemci po porazu francoske vojske zaplenili v velikih količinah in jih uporabili namesto pehotnih min v sistemu stalnih obrambnih objektov. Kljub drugačnemu namenu so bile primerne za ročne bombe, ne da bi jih bilo treba predelovati. Pobiranje teh min je bilo nekoliko lažje, ker so bile samo položene na tla in večinoma zamaskirane s travo in listjem. Pri razminiranju je bila zato potrebna velika previdnost. Treba je bilo namreč temeljito pregledati zemljišče, odkriti lego mine in žice, ki je bila od sprožilca speljana po zemlji in v blagem loku zavita v zanko. Še posebej je bilo treba paziti, da ni bilo morda več min povezanih z žico v enotnem sistemu, kar bi povzročilo verižno eksplozijo.

Ker so se Nemci zavedali pomanjkljivosti takšnih minskih polj, saj jih je bilo razmeroma lahko očistiti, so jih »garnirali« s tipično protipehotno mino, ki je bila zakopana v zemljo in jo je bilo, če je bila spretno postavljena in dobro zamaskirana, težko opaziti. Pri teh minah so iz zemlje štrlele samo nekaj centimetrov tanke žice, ki so predstavljale sprožilec. Te mine so partizani imenovali »muštafarice«. Metod Mikuž jih je takole opisal: *»Te hude mine so bile najbolj podobne karbidnim svetilkam, pri katerih se en valj vtakne v drugega. Tam, kjer je bil pri taki svetiljki gorilec, je imela mina tri ali štiri žice in prav zato so jih partizani imenovali muštafarice. Če si zadel enega teh brkov, je notranji valj poskočil iz zunanjega za dobrega pol metra in se razletel.«* Pripomba avtorja: Mine so bile polne svinčenih kroglic, ki so ob eksploziji sejele smrt.

Ob pričetku del pri zavarovanju nemške državne meje je 4. februarja 1942 policijski akcijski štab Südost na Bledu izdal okrožnico z naslednjo vsebino: *»Na nemško-italijanski meji se vstavi zaporna cona v širini 100–200 m. Splošno linijo določa obmejna carinska straža. Za izvedbo poseka gozda so odgovorni Landrati. Na posameznih mestih se je posek že pričel. Zaščitna cona se zaminira, narede se žične ovire v širino 10 m. Za izvedbo O. K. H. na razpolago gorski pionirski bataljon 95, 1., deželni strelci-gradbeni bataljon 10, 1. vod Nebelwerfen, 2. Vodstvo enot je poverjeno komandirju gorskega pionirskega bataljona 95.*

Zvezni oficir je policist (Schupo) Blank. Podrobnosti glede zaminiranja se določijo z odgovornim vodjem carinske obmejne straže. Začetek postavljanja žičnih ovir je 5. februar 1942. Najprej se napelje žica od Šentvida proti vzhodu!«

Gorenjski muzej Kranj: fasc. 1060, Landrat Radmannsdorf V/2. – R. Hribernik-Svarun: *Dolomiti v NOB*, 1974, str. 274. – M. Mikuž: *Iz Dolomitov v Rog*, 1947, str. 8. – V. Govekar: Kronistični zapis o Žireh in Žirovcih med osvobodilnim bojem in ljudsko revolucijo (I), *LR*, 13/1966, str. 22.

Partizani v strogi ilegali – izdajstvo

Moč in agresivnost nemškega okupatorja sta partizane na Gorenjskem v zimi 1941/42 prisilili, da so se umaknili v strogo ilegalo. Okupatorjeva agresivnost je z represalijami na terenu povzročila partizanskemu gibanju mnogo izgub in škode. Ubitih in odpeljanih v zapore in koncentracijska taborišča je bilo tudi mnogo aktivistov, ki so zvesto sodelovali in podpirali partizane. Prav ta okupatorjeva dejavnost je partizane prisilila v taktiko stroge ilegale. Nadelo so si ilegalna imena, enako tudi aktivisti in kmetje, ki so podpirali partizane. Partizani so se premikali le ponoči.

Partijski sekretar Loškega rajona v Hotovlji Maks Krmelj-Branko Hotimir, pozneje Matija, je neutrudno deloval dalje. Po smrti komandirja Jake Bernarda 8. januarja 1942 je bila v začetku februarja 1942 pri Sv. Barbari pri Jamniku nad Škofjo Loko ustanovljena četa. Ustanovil jo je Jože Gregorčič. Za komandirja je bil imenovan Jože Krajc-Žakelj z Rakeka, za politkomisarja pa Maks Krmelj-Branko Hotimir. Enota se je razdelila na tri vode z nalogo, da odide vsaka v svojo dolino. To so bili Loški, Poljanski in Selški vod. Naloga vodov je bila, da na terenu vzpostavijo stike z borci Cankarjevega bataljona – dražgoškimi veterani, ki naj se organizirajo in vključijo v enoto, ta pa mora takoj v vojaško akcijo proti okupatorju.

O tem pripoveduje Maks Krmelj: *»Po smrti komandirja Jake Bernarda je bila februarja 1942 na Barbari ustanovljena četa. Ustanovil jo je Jože Gregorčič. Za komandirja je bil imenovan Jože Krajc-Žakelj, mene pa so imenovali za politkomisarja. Enota se je razdelila na tri vode, ki so dobili nalogo, da odidejo vsak v svojo dolino. To so bili Loški, Poljanski in Selški vod, iz katerih so se pozneje osnovala čete. Jaz in Krajc sva takoj odšla v Poljansko dolino, drugi pa so čakali, kljub Gregorčičevemu nalogu, naj se razidejo. Ker niso odšli, so jih Nemci napadli. Padlo je več borcev, med njimi zelo obetaven Marjan Sever-Nace, študent iz Ljubljane.«*

Maks Krmelj je takoj po vrnitvi v Poljansko dolino vzpostavil stike z borci Cankarjevega bataljona, ki so imeli zatočišča po raznih krajih doline in tudi onkraj nemške državne meje v Ljubljanski pokrajini. Pri tem mu je neutrudno pomagal Valentin Hren-Kluček iz Zadobja. Tako se je že v začetku marca 1942 v gozdu Kušarjevec v Vinharjih zbralo devet borcev: Maks Krmelj - Branko Hotimir, pozneje Matija, po domače Krivar, iz Hotovlje; Miha Demšar, Bognarjev, iz Predmosta pri Poljanah; Jože Galičič - Luka, pozneje Marko, Presečnikov, iz Hotovlje; Lojze Kokalj - Mojzes, Kohorjev, iz Hotovlje; Franc Galičič - Florijan, Presečnikov, iz Hotovlje; Pavel Peter nel - Peter, Brdarjev, iz Vinharij; Franc Oman - Ružiček, Mihačev, iz Hotovlje; Jože Platiša - Gašper, Tonceljnov, iz Hotovlje; Pavel Platiša - Todorov, Tonceljnov, iz Hotovlje.

V noči od 17. na 18. marca se jim je v taborišču v Kušarjevem borštu pridružila skupina okrog dvajsetih borcev, ki jih je pripeljal iz Polhograjskih Dolomitov kurir Miha Demšar. Skupino, ki je prišla iz Dolomitov, so sestavljali v glavnem Gorenjci, ki so se pred Nemci leta 1941 umaknili v Ljubljano. Tam so organizirano delovali v Osvobodilni fronti in februarja 1942 odšli v partizane v Polhograjske Dolomite.

Od tod so bili poslani na Gorenjsko v pomoč partizanskim enotam. Od te skupine, ki je prišla v Poljansko dolino, mi je uspelo ugotoviti te: Jože Šavli z Jesenic, vodja skupine, komandir; Jakob Mohor - Mol, politkomisar; Mirko Frankič - Tilen z Jesenic; Anton Mohorič - Šiška z Jesenic; Ivan Kavčič z Jesenic; Josip Logar - Pajo iz Ljubljane; Ivan Rebernik z Javornika pri Jesenicah; Viktor Srečnik iz Tržiča; Jože Ferjančič - Leopard z Goč pri Vipavi; Bogdan Brajkovič iz Tomačevega pri Ljubljani, pozneje umrl v taborišču; Ludvik Blažica - Gubec iz Ljubljane; Rudolf Koprivnik iz Tržiča; Karol Zima - Silni iz Ráteč pri Kranjski gori; Ciril Tavčar z Jesenic in Ludvik Benedičič z Javornika, Jesenice.

Tako je bilo sredi marca 1942 v gozdovih okrog Vinharij zbranih okrog trideset borcev Poljanske čete.

V torek zvečer, 17. marca 1942, so se borci Poljanske čete zaradi močnega dežja umaknili iz gozda v hlev Brdarjeve domačije v Vinharje, kjer je tedaj stanovala Kacinova družina s Podjelovega Brda. Tja so jo naselili Nemci, ko so ji porušili dom na meji. Na hlevu so se partizani zadrževali do četrtega zvečer, 19. marca, ko so se preselili v gozd pod Vinharje. Taborili so v Naconovi ravni v gmajni nad Žabensko grapo. Naslednji večer sta dve skupini odšli v akcijo: prva z nalogo, da si preskrbi živež, druga pa je poskušala dobiti pri kmetu orožje, ki ga je skrival od razpada bivše jugoslovanske vojske. Prva skupina je po dogovoru z gospodinjo pri kmetu Jesenku v Bačnah zaklala teleta.

V soboto, 21. marca, sta ob prvem svitu odšla iz taborišča v patroljo Jože Šavli in Franc Galičič. Kmalu sta naletela na Nemce in s strelom iz puške opozorila tovariše. Takrat pa so jih Nemci že napadli in očitno je bilo, da jih je nekdo izdal. Borci so pravkar zajtrkovali, ko se je začel napad. Že po prvih streljih je padel stražar in del presenečenih borcev se je umikal ob pobočju gozda navkreber, drugi pa navzdol v smeri grape. To usodno napako so štirje plačali z življenjem, ker jih je v grapi pričakala nemška zaseda. Večina borcev se je umaknila v smeri Vinharjev na Brdarski grič. Ko so ugotovili, da manjka sedem tovarišev, so poslali patroljo nazaj v taborišče, kjer so našli štiri tovariše mrtve.

Še istega večera se je skupina petih partizanov, ki je prišla iz Dolomitov, Jože Šavli, Mirko Frankič, Ciril Tavčar in Anton Mohorič, napotila proti Gorenjski v smeri Jelovice in Jesenic, drugi borci te skupine pa so se vrnili v Dolomite.

Štiri padle tovariše v Žabenski grapi sta 25. marca pokopala sodelavca partizanov Ciril Mrak, Prbič iz Žabje vasi, in Jože Ržek, Mežnar od Sv. Križa v Srednji vasi, ki je za padle partizane zbil iz desk zasilne krste. Ugotovljeno je, da so 21. marca 1942 v Žabenski grapi v Poljanski dolini padli:

Ludvik Benedičič, rojen 19. avgusta 1903 v Javorniku, Jesenice, zaposlen v železarni na Jesenicah od leta 1936, član KPS, leta 1941 interniran v Ivanjici. V partizane je odšel 27. julija 1941.

Ivan Rebernik, rojen 16. avgusta 1921 na Javorniku, Jesenice, ključavničar v železarni na Jesenicah. V partizane je odšel 22. julija 1941.

Karol Zima - Silni, rojen 27. septembra 1917 v Ratečah pri Kranjski gori, občina Jesenice, mesar, sin železniškega čuvaja. V partizane je odšel februarja 1942 iz Ljubljane.

Viktor Srečnik, rojen 18. decembra 1918 v Trziču, z zadnjim bivališčem v Trziču 142, tekstilni tehnik, zaposlen v tekstilni tovarni v Trziču. Od leta 1937 je bil član Skoja. Pred Nemci se je leta 1941 umaknil v Ljubljano, od tam je odšel februarja 1942 v partizane.

V gozdu ob Žabenski grapi sta padla še dva partizana, ki pa ju nisem uspel identificirati. Leta 1944 je njuno okostje globoko v gozdu ob Žabenski grapi po naključju našel Maks Krmelj in se dogovoril z Marijo Petrič, Savančarjevo iz Žabje

Ludvik Benedičič

Ivan Rebernik

Karol Zima-Silni

Viktor Srečnik

Rudi Koprivnik

vasi, da je kosti pokopala k ostalim štirim v grobišče ob Žabenski grapi. Po vojni so padlim, ki so pokopani v grapi na travniku Male Restohe, postavili spomenik oče padlega Ivana Rebernika in pionirji osnovne šole Rudolfa Robnika v Poljanah. Vso okolico so posadili s smrekami, ki, zasajene v kvadratu okrog spomenika, slikovito obeležujejo ta kraj. Po vojni so posmrtno ostanke padlih prenesli v skupno grobišče na levo stran reke Sore v Dobje pri Srednji vasi. Tu je pod gozdom nad njivo pokopanih 29 borcev, ki so padli na tem območju Poljanske doline.

Sedmega pogrešanega tovariša so Nemci ranjenega ujeli. To je bil Rudolf Koprivnik, rojen 31. marca 1923 v Trziču, z zadnjim bivališčem Tržič 239, delavec v tekstilni tovarni v Trziču. V zimi 1941/42 se je pred Nemci umaknil v Ljubljano, od koder je februarja 1942 odšel v partizane. Dne 21. marca so ga Nemci ujeli ob napadu na taborišče, ga odpeljali v begunjske zapore in ga kot talca 1. julija 1942 ustrelili na klanecu pri Žirovnici.

Viri :

Zbornik NOV: VI/2, 1953, dok. 152. – F. Konobelj-Slovenko: v zborniku *Jeklo in ljudje*, 3. knjiga, Jesenice 1975, str. 540. – S. Teršek: Da bi bilo življenje en sam sončen dan. Po pripovedovanju Josipa Logarja-Boža, TV 15, z dne 16. 3. 1978. – J. Gerčar: *Begunje, Priča narodovega trpljenja*, 1975, str. 196 in 211. – V. Demšar: Pregled NOB na Škofjeloškem, LR, 19/1973, str. 77. – Borec 6/7-1953, Dokumenti govore. – I. Mohorič: *Zgodovina obrti in industrije v Trziču*, 2. knjiga, Bombažna predilnica in tkalnica v Trziču, biografija Viktorja Srečnika in Rudolfa Koprivnika, str. 501 in 513. – Gorenjski muzej Kranj: biografije Viktor Srečnik, Rudolf Koprivnik, Ludvik Benedičič, Ivan Rebernik in Karol Zima. – R. Hribernik-Svarun: *Dolomiti v NOB*, 1974, str. 126 do 127. – Rojstne matične knjige za padle: Karol Zima, Ludvik Benedičič, Janez Rebernik, Viktor Srečnik in Rudolf Koprivnik. – *Pričevanja*: Alojz Kokelj-Mojzes, Hotovlja; Josip Logar-Božo, Ljubljana; Marija Petrič, Žabja vas; Miha Demšar, Lipce, Jesenice; Cirila Curk, Ljubljana; Jože Ržek, Srednja vas; Maks Krmelj-Matija, Ljubljana; Jože Ferjančič-Leopard, Logatec; Mirko Frankič-Tilen, Ljubljana; Marija Josef, Bistrica-Tržič; Valentin Hren-Kluček, Poljane; Slavko Inglič, Srednja vas in Josip Mihelič-Ježek, Koper.

Ponovna oživitev Poljanske čete

Po spopadu v Žabenski grapi so se borci Poljanske čete umaknili na Žirovski vrh ter se pridružili skupini vodnika Vinka Oblaka, ki je prezimovala v Žirovskem Vrhu in na območju Žirovske kotline. Navezali so stike z borci Cankarjevega bataljona in odbora Osvobodilne fronte v Žireh. Aktivist Franc Giacomelli-Beno jim je izročil pet pušk mavzeric. Vodja skupine, politkomisar in sekretar Loškega rajona Maks Krmelj je z Vinkom Oblakom takrat ponoči obiskal v Stari vasi Jožeta Kavčiča, Muhovcovega; pri njem sta se zadrževala čez dan, zvečer pa sta se sestala na stanovanju Albina Čadeža z odborniki žirovske Osvobodilne fronte. Pogovarjali so se o agitaciji aktivistov OF za nove borce, da bi se enota v Poljanski dolini številčno okrepila.

Aprila so se umaknili v Staro Oselico-Slajko in taborili na Špiku na Humu. Tudi na tem območju so navezali stike z aktivisti in nekaterimi borci Cankarjevega bataljona, ki so se zadrževali po dražgoški bitki na svojih domovih. Pri Antonu Peternelju-Klemenu, Vovšarjevem iz Koprivnika, so dobili zbrojevko, pri Pavlu Gantarju, Graparjevem iz Hobovš, pa so imeli spravljene tri puške mavzerice.

Na Humu so taborili nekako do 22. aprila 1942. V tem času je prišel v enoto s priporočilnim pismom OF iz Kranja tovariš, ki je bil v partizanih že leta 1941.

Kasneje so ugotovili, da je bil izdajalec. V enoti so mu zaupali in mu celo dovolili, da je šel na zvezo v dolino na Trebijo. Nekaj dni za tem sta Maks Krmelj in Jože Krajc ponoči ugotovila, da jih Nemci z vseh strani obkoljujejo. Partizani, ki so bili budni in previdni, so se ponoči neopazno umaknili iz nemškega obroča v Jelovico na Blegoš. Previdnost vodstva, umik in nato obračun z izdajalcem sta enoto rešila, žrtve izdaje pa so bili prebivalci, s katerimi je okupator neusmiljeno obračunal. Nemška politična policija Gestapo je po umiku partizanov aretirala na tem območju 28 prebivalcev. Med njimi je bil tudi udeleženec dražgoške bitke Jernej Jezeršek, Škrbinov iz Stare Oselice, ki so ga poslali v koncentracijsko taborišče Mauthausen. Tu je bil do konca vojne. Nadalje so odpeljali brata dvojčka Janeza in Jerneja Lazarja, Homovčeva iz Stare Oselice, prav tako udeleženca dražgoške bitke, ter očeta Jožeta, ki so jih ustrelili v Mauthausnu. Aretirali so tudi njuna brata Alojza in Jožeta in ju ustrelili kot talca, mater s štirimi mladoletnimi otroki pa so izselili v Nemčijo. Aretirali so tudi Pavla Gantarja iz Hobovš in ga kot talca ustrelili.

Zadnje dni aprila 1942 je bil po nalogu I. grupe odredov ustanovljen drugi Poljanski bataljon, v katerem so bile prva Selška, druga Loška in tretja Poljanska četa. V bataljonu je bil Jože Krajc-Žakelj imenovan za komandanta, Maks Krmelj-Branko Hotimir pa za politkomisarja. Prav tako so bili imenovani komandirji in politkomisarji v četah, in sicer v Poljanski četi za komandirja Pavel Peternel-Peter, Brdarjev iz Vinharij, za politkomisarja pa Vinko Oblak, Primcev iz Nove vasi pri Žireh.

Komandir Pavel Peternel-Peter je v večernih urah 28. aprila 1942 padel v Brodeh, ko je četna zaseda pod njegovim vodstvom napadla in uničila nemški avtomobil. (Zapis o tej vojaški akciji glej *Borec* št. 1/1981, str. 65.) Po njegovi smrti je bil za komandirja imenovan Janez Pohleven-Poljanc, doma s Črnega Vrha nad Polhovim Gradcem. Pohleven je bil pred odhodom v partizane transportni delavec v tekstilni tovarni Jugobruna v Kranju in rezervni narednik bivše jugoslovanske vojske.

V maju 1942 se je četa močno okrepila z novimi borci. V njej so bili konec maja naslednji: Janez Pohleven - Poljanc s Črnega Vrha, komandir čete; Vinko Oblak, iz Nove vasi pri Žireh, politkomisar čete; Milan Žakelj - Žirovnik, Bartelčkov iz Stare vasi pri Žireh; Peter Demšar - Sebastijan, iz Zadobja nad Gorenjo vasjo, intendant čete; Rafael Buha - Ježev, pozneje Urban, iz Poljan; Janez Žakelj - Anžon, Bartelčkov, iz Stare vasi pri Žireh; Miha Demšar, Bognarjev,

Pavel Peternel-Peter

Vinko Oblak

iz Predmosta pri Poljanah; Franc Galičič - Florijan, Presečnikov, iz Hotovlje pri Poljanah; Jože Galičič - Luka, pozneje Marko, Presečnikov, iz Hotovlje pri Poljanah; Valentin Hren - Kluček, Slapovcev, iz Zadobja nad Gorenjo vasio; Pavel Inglič - Bar, Barbarčev, iz Gorenje vasi; Adolf Kallan - Muki, Savančarjev, iz Žabje vasi, prišel je maja 1942 z Dolenjskega kot prostovoljec na Gorenjsko; Lojze Kokalj - Mojzes, Kohorjev, iz Hotovlje pri Poljanah; Albin Mlakar - Bine, Mlakarjev, iz Gorenje vasi; Anton Oblak - Šveder, Urbanetov, iz Zadobja, stanoval pri Lovretu v Gorenji vasi, v četo je prišel maja 1942; Ignac Uršič - Nikolaj, Preserčev s Hotovelj, prišel v četo maja 1942; Martin Pohleven - Klemen, Migov, iz Kremenika; Anton Peter nel - Igor, Remcov, iz Delnic; Jože Peter nel - Mitja, Remcov, iz Delnic, mitraljezec; Jože Platiša - Gašper, Tonceljnov, iz Hotovlje pri Poljanah; Jože Rupar - Očka, Skobljev, z Bukovega Vrha, stanoval v Predmostu pri Poljanah, kuhar v četi; Pavel Platiša - Todorov, Tonceljnov, iz Hotovlje pri Poljanah; Pavel Rihtaršič - Rajko, Jurčkov, iz Poljan; Gregor Rupnik - Gropa, Jernejc, iz Srednje vasi, vodja partizanske bolnišnice Poljanskega bataljona; Valentin Rihtaršič - Jurček, Jurčkov, iz Poljan, bil v bolnišnici zaradi ozeblin, ki jih je dobil v dražgoški bitki; Franc Oman - Ružiček, Mihačev, iz Hotovlje pri Poljanah; Pavel Rus - Mužik, pozneje Mejaš, Katerin, iz Hotovlje; Janez Šubic - France, Narigarjev, z Bukovega Vrha; Gregor Rupnik - Grogče, Jernejcev, iz Srednje vasi, kurir čete; Viktor Galičič, Presečnikov, iz Hotovlje, zaradi bolezni na okrevanju.

V drugi polovici maja 1942 je prišla v drugi bataljon prve grupe odredov na Gorenjsko iz Polhograjskih Dolomitov skupina prostovoljcev iz Ljubljane. Prišli so v Loško četo. Po zaprisegi so se razdelili po četah Poljanskega bataljona. Še živeči borci Poljanske čete nikoli ne bodo pozabili prešernih mladih fantov, skojevcev in aktivistov Ljubljancanov, ki so prišli na Gorenjsko, da bi se z orožjem borili proti nemškemu okupatorju. Med njimi so bili dijaki, študenti, vajenci, nekateri stari komaj 17 let. Z njimi je bil tudi mornariški poročnik Ivan Osredkar-Stipe iz znane Osredkarjeve družine iz Vilharjeve ulice v Ljubljani. Trije bratje: Ive, Radko in Sava so že leta 1942 padli kot borci Poljanskega bataljona.

Из te skupine, v kateri je bilo okrog 100 borcev, so bili Poljanski četi dodeljeni naslednji: Ivan Klemenčič - Žane, delavec, Zapuže 18, Ljubljana; Bronislav Žigon - Sokol, gradbeni delavec, Martina Krpana 4, Ljubljana; Alojz Voje - Alvo, dijak gimnazije iz Trbovelj, Vodnikova 167, Ljubljana; Vinko Magister, delavec, Dolenjska 72, Ljubljana; Zdravko Kržišnik - Tine, pozneje Bajtar, črkoslikar, Trdinova 7, Ljubljana; Zdravko Marušič - Živko, dijak gimnazije, Korotanska 14, Ljubljana; Bogo Flander - Klusov Joža, telegrafist pri železnici, Knezova 18, Ljubljana; Alojz Podobnik - Švejč, trgovski pomočnik, stanujoč v Dravljah, železniške barake, Ljubljana; Dušan Gruđen - Gavrik, dijak meščanske šole, Drabosnjakova 5, Ljubljana; Franc Bajt - Bojan, črkostavec, Rožna dolina, Cesta V, št. 43, Ljubljana; Bogomir Lukman - Bogo, tiskarski strojnik, Rožna dolina VII, št. 32, Ljubljana; Marijan Jamnikar, krznar, Rožna dolina, Cesta IX, št. 4, Ljubljana; Danijel Jamnikar - Simon, dijak srednje tehnične šole, Rožna dolina, Cesta IX, št. 4, Ljubljana; Rado Vidmar - Marko, mizarski pomočnik, Vilharjeva 37, Ljubljana; Engelbert Cihla - Matjaž, fotografski vajenec, Rožna dolina, Cesta V, št. 22, Ljubljana; Ive Osredkar - Stipe, mornariški poročnik, Vilharjeva 2, Ljubljana; Gregor Zupan - Sulc, pekovski pomočnik, doma iz Kroke, Medvedova 8, Ljubljana; Janez Kopač - Boštjan, krznar, Rožna dolina, Ljubljana; Stane Pustovrh - Skobec, tapetnik, Pržanj 1, Ljubljana; Stane Babnik - Nande, krznar, Pod hribom 47, Ljubljana-Šiška; Drago Nah - tical - Dabo, dijak trgovske šole, Drabosnjakova 19, Ljubljana; Albin Debe -

v e c - Zdravko, zidarski vajenec, Brezovica 76 pri Ljubljani; Branko T o r k a r - Slobodan, dijak gimnazije, Frankopanska 27, Ljubljana; »Andrej«, neidentificiran, iz Ljubljane, padel 3. avgusta 1942 na Blegošu; »Luka«, neidentificiran, doma s Primorskega, prišel iz Ljubljane, padel 3. avgusta 1942 na Blegošu.

Viri :

Gorenjski muzej Kranj: arhiv I. grupe odredov. – *Zbornik NOV*: VI/2, 1953, dok. 58 in 105. – IZDG Ljubljana: fasc. 660/I. (seznam borcev z ilegalnimi imeni). – J. Gerčar: *Begunje*, 1975, str. 212, 214, 215. – *Borec*, 4/1982, str. 193, Vrnitev iz Dražgoš. – *Pričevanja*: Maks Krmelj-Matija, Ljubljana; Milan Žakelj-Žirovnik, Škofja Loka; Jernej Jezeršek, Hotavlje; Anton Peternej-Klemen, Koprivnik; Franc Giacomelli-Beno; Žiri; Miha Demšar, Lipce, Jesenice; Valentin Hren-Kluček, Poljane; Alojz Kokelj-Mojzes, Hotovlja; Anton Peternej-Igor, Ljubljana; Pavel Rihtaršič-Rajko, Poljane; Slavko Šorli, Koper; Branislav Žigon, Ljubljana; Vinko Magister, Ljubljana; Zdravko Kržišnik-Bajtar, Ljubljana; Zdravko Marušič-Živko, Ljubljana; Branko Torkar-Slobodan, Ljubljana; Jože Galičič-Marko, Verje, Medvode.

Požig avtobusa

Dne 19. junija 1942 so borci Poljanske čete pod vodstvom komandirja Janeza Pohlevna napadli potniško-poštni avtobus, ki je vozil na relaciji Žiri–Škofja Loka. Avtobus so pričakali ob cesti v Moharjevi grapi na Fužinah, ga zažgali in pri tem ubili štiri nemške vojake.

Poljanska četa je tistega dne zjutraj še ponoči prispela iz Vinharij na kraj dogodka in zasedla položaje nad cesto v ostrem ovinku Moharjeve grape. Nekateri borci so prinesli s seboj orodje, podžagali dve drevesi in ju z vrvmi privezali na sosednjo drevo, da se ne bi podrli. Zjutraj ob šestih je odpeljal avtobus iz Žirov, in ko je prispel ob 6.20 do zasede, so borci presekali vrvi. Drevesi sta padli na cesto in avtobusu zaprli pot. Ko se je ustavil, je za to pooblaščen tovariš v imenu partizanske vojske potnike v avtobusu pozval, naj civilisti izstopijo, vojaki pa ostanejo v njem. Nemci se niso pokorili pozivu predstavnika partizanske vojske, temveč so se pomešali med potnike, ki so stopali iz avtobusa. Eden od vojakov je skočil pod cesto in pobegnil. Prišlo je do streljanja, pri katerem so bili ubiti štirje

Potniški avtobus s policijskim spremstvom, ki je med vojno vozil na progi Škofja Loka–Žiri. Foto v Poljanah 1942

Bogo Flander-Klusov Joža

nemški vojaki-inženirci, ki so na območju Žirov polagali žične ovire in mine ob takratni državni meji med Nemčijo in Italijo. Ubiti so bili Nemci Mihael Pauer, Erhard Neuwroth, Adolf Schmidt in Leopold Avjesky. Med streljanjem je bila med potniki ranjena v levo nogo (zdrobljena kost v meči) kmetica Justina Kržišnik, po domače Kamšča z Bukovega Vrha, ki pa je pozneje ozdravela.

Po opravljeni akciji so partizani pobrali vso pošto, to je pisma, pakete in lesene zaboje, v katerih so bili čevlji, ki so jih iz Žirov pošiljali v Nemčijo. Nato so v avtobus nanosili drva in ga zažgali. Partizani so se umaknili čez Kladje na Žirovski vrh in med potjo zaboje s čevlji poskrili na raznih krajih v gozdu, čez dan pa so se zadrževali v gozdu pod Petelinovo domačijo v Žirovskem Vrh. Zaplenjena pisma nemških vojakov sta brala borca čete Bogomir Starc-Karamazov, učitelj iz Maribora, in Ive Osredkar-Stipe, mornariški poročnik iz Ljubljane. Oba sta kasneje, 3. avgusta 1942, padla v boju z Nemci na Blegošu. Ko se je pričelo mračiti, so borci odšli v skrivališča po zaboje s čevlji, a jih niso našli, ker so jih Nemci preko dneva med zasledovanjem s psi odkrili in odnesli.

Že od maja 1942 je bil borec Poljanske čete tudi partizanski pisatelj Bogo Flander-Klusov Joža iz Ljubljane. Sodeloval je v tej akciji in objavil naslednjo črtico:

Poljanska četa gre v napad

Zadnji odsev zarje je utonil za Črnim Kalom in ostro zarisanimi vrhovi Blegoša, Koprivnika in Mladega vrha so se jeli potapljati v temine neba. Nad gozdovi je vladala tišina.

Komandir Janez se je sklonil nad pojemajoči ogenj in njegovo črno laso kodrasto glavo je osvetlil ognjeni žar. Skoro neslišno je tiktakala na smreko obešena budilka, vendar je njen glas prodiral skozi tanko platno šotorov, skritih v gostem smrečju. Na robu poseke se je v blišču prvih zvezd zganila senca. Stražar, politkomisar Kostja, je zavezal nahrbtnik in stopil iz teme k pojemajočemu ognju.

»Bomo šli tovariši?« Komandir Janez je v odgovor vstal in z njim so vstali vsi ter si oprtali nahrbtnike in puške.

»Tovariši, gremo v akcijo,« je šepetaje govoril tovariš Janez.

»Vsi veste, da po cesti, ki vodi iz Žirov v Škofjo Loko, vozi velik nemški avtobus. S komandantom Fazanom sva izdelala načrt, kako bomo ta avto in njegovo spremstvo uničili. Preprečiti moramo Švabom, da bi na tako lahek način dovažali

postojankam živež in municijo. Na mesto, kjer bomo izvršili napad, bomo prišli jutri zjutraj, pol ure predno pripelje avto. Akcija mora biti končana preden dobe Nemci pomoč. V boj!»

»Za svobodo!« je mrmraje odgovoril zbor, a žarenje v očeh je bilo močnejše kakor krik iz polnega grla. Nato so drug za drugim tonili po koreninastih stezah v noč in kmalu je v stražarjevih ušesih zatonil šum naših korakov...

V meglenem jutru se je iz somraka izluščila vijugasta cesta. Na eni strani strm breg, na drugi med skalovjem šumeča Poljanščica. Na ostrem ovinku je naša četa zlezla v breg. Kakor v gledališču smo v polkrogu zasedli položaje nad cesto. Spodaj zapoje žaga. Vrh bukve lahno drhti, ko ji jekleno rezilo gloda trdi les. Enakomerni glas žage nas uspava, oči se zapirajo, vse naokoli je sama brezdušna tišina. Uho napeto prisluškuje, kdaj bo v dalji zabrenčal motor. Komandir pogleduje na uro. Še deset minut! Teh deset minut je kakor večnost. V teh kratkih desetih minutah lahko človek premisli vse svoje življenje. Kaj pa, če avto sploh ne pride? Toda v komandirjevih očeh leži mir, skoraj bi rekel, da švigajo iz njih plamenčki nagajive hudobnosti. Te oči ti govorijo: Ne boj se, fant, avto pride in mi, ki ga bomo napadli, smo partizani! Roka tesneje poprime za puško, še enkrat neslišno odpreš zapirac in pogledaš, če je vse v redu. Tako, sedaj smo pripravljeni.

Tedaj pripelje avto, velik rdeč avto, da je skoraj čudno, kako more voziti po tako ostrih ovinkih. Pazi! Žica, ki je držala bukev se utrga. Kakor bi se utrgalo z neba, omahne drevo na cesto. Zavora zaječi in rdeča pošast se ustavi. Za hip zavlada tišina. Nato kakor bi sekal ostro povelje:

»V imenu slovenskih partizanov vsi z dvignjenimi rokami iz avtobusa! Civilisti naj se umaknejo nazaj, kar je nemškimi vojakov naj ostanejo na mestu!«

V avtu zašumi kot v panju. Preplašeni rinejo ljudje drug čez drugega na prosto. Nemci ne vedo, kaj bi storili, in se zbegani prerivajo med nje. Mi kričimo, zaustavljamo, a Nemci beže kot gluhi ob robu ceste. Tedaj počijo streli. Fric za fricem se zvali v cestni prah. Le eden je trmast. Napenja brzostrelko in se hoče braniti. Zastonj. Ne eden, deset strelav ga prikuje na tla.

Sedaj pa naglo na delo. Polovica odnaša, kar je vrednega, naprej v breg, drugi pa uničujejo rdeče vozilo; s kopiti po motorju, v notranjost bombe in čez nekaj minut nemški avto že gori. Opravili smo, naloga je izvršena...

Na Žirovskem vrhu je že toplo. Polegli smo po gostem, žarno rdečem vresju in v lica, blede od naporov, polagoma stopa kri. Komandir Janez mirno leži z zaprtimi očmi. Nande in Sokol čistita puški, Stipe pa zamišljeno prebira pismo, ki je bilo last ubitega Nemca.

»Dragi Hans! Sedaj sem na ruski fronti. Tu je zelo huda zima in vojaki smo slabo oblečeni. Srečen si, da si odšel na dopust, meni pa se zdi, da doma ne bom več videl...«

Stipe se lahno nasmehne. Danes je pač vseeno, ruska fronta ali slovenska zemlja, obe požirata hitlerjanske morilce. Ker so smrt sejali, so smrt prejeli.

V dolini se je vzdignil v nebo ognjen steber dima, nad meglo so se v sončno jutro razpršile žareče iskre – žgalni dar borcev za mlado svobodo.

Viri :

E. Cesar: *Bataljon*, Zbrano delo Bogo Flander-Klusov Joža, 1958. – A. Peternel-Igor: *Poljanski bataljon in akcije Poljanske čete v letu 1942*, LR, 28/1981. – Mrliška matična knjiga Žiri, vpis Nemečev, ki so padli ob napadu na avtobus. – *Pričevanja*: Milan Žakelj-Žirovnik, Škofja Loka, in Justina Kržišnik, pd. Kamšca, iz Bukovega Vrh.

Maja in junija 1942 se je Poljanska četa številčno okrepila z borci, ki so prišli iz Ljubljane čez Dolomite na Gorenjsko. Meseca junija in julija 1942 sta bila hkrati čas velikih priprav in načrtov prve grupe odredov na Gorenjskem za osvoboditev ozemlja ob meji z Ljubljansko pokrajino in priprav za prihod druge grupe odredov na Gorenjsko in naprej na Štajersko. V te priprave se je vključila tudi Poljanska četa.

Takratni politični položaj je Maks Krmelj, politkomisar drugega Poljanskega bataljona v prvi grupi odredov, ocenil takole:

»... Iz Ljubljanske pokrajine so poslali pomoč 120 do 140 borcev na Gorenjsko, ki so prihajali prek našega bataljona v Gorenjski in Kokrški odred. Iz načrta, ki ga je glavni štab predložil štabu prve grupe odredov na Gorenjskem je razvidno, naj bi na Gorenjskem osvobodili kraje, ki so mejili na Ljubljansko pokrajino, to so bili Poljanska in Selška dolina ter Bohinjski kot. Te priprave so pri nas bile v glavnem v obliki malo daljših razprav v štabu prve grupe odredov. Načrt so držali v strogi tajnosti.

Spominjam se, da je prišlo v štab drugega bataljona prve grupe odredov obvestilo Dolomitskega odreda. Od štaba so zahtevali osem kurirjev, ki dobro poznajo pokrajino okrog Horjula, Polhovega Gradca, kjer je bila začasna meja med Ljubljansko pokrajino in Nemčijo. Mi smo teh osem kurirjev zbrali in jih poslali v Dolomitski odred.

Omeniti moram še akcijo, ki jo je 26. junija izvedel drugi Poljanski bataljon prve grupe odredov. Bataljon je imel nalogo, da napade in razruši postojanko v Črnem Vrhju. Napad na to postojanko je opravila Poljanska četa. Cesto Škofja Loka–Poljane je zaprla Loška četa. V Poljane bi morala vdreti Selška četa, prva četa tega bataljona. Ta je sicer do Poljan prišla, a se je zaradi obotavljanja četnega komandirja napad izrodil. V Črnem vrhu je bilo ubitih 21 Nemcev. To je bila seveda akcija, ki je bila vezana na prihod brigade druge grupe odredov. Takrat je bilo rečeno, naj Poljanski bataljon v obmejnem območju miruje, da pa naj pripravi večjo količino hrane za drugo grupo. Mislim, da smo v tistem času storili, kar je bilo mogoče, da smo očistili teren nemških plačancev, špijonov, gestapovcev, pobirali živino, denar in blago ter vse spravljali v gore. Seveda so bili Nemci ves čas za nami in nam zaloge sproti odkrivali in pobirali.

Nemci so bili pomladi 1942 in čez poletje vojaško najmočnejši. Na Gorenjsko so poslali posebne enote, ki so jih urili v šolah o protipartizanskem bojevanju. Po nalogu štaba prve grupe odredov smo se morali na Gorenjskem držati v manjših vojaških enotah. V večjih skupinah smo nastopali le v akcijah, nato pa so se čete razšle v svoja oporišča. Življenje je bilo zaradi neprestanega nemškega zasledovanja silno težavno.

Pritisk nemških policijskih enot je bil tako močan, da skoraj ni bilo dneva, ko bi se borci mogli oddahniti. Spominjam se, da smo v aprilu in maju bili na nogah noč in dan, premikali smo se iz kraja v kraj in zmeraj prišli v zasede sovražnika ...»

S skupino sta prišla 2. junija 1942 iz Dolomitov na Gorenjsko Jože Črnič-Kostja, geometer s Streliške ulice v Ljubljani, in Bogomir Starc-Karamazov, učitelj iz Maribora. Oba sta bila dodeljena v Poljansko četo. Joše Črnič-Kostja je bil imenovan za politkomisarja Poljanske čete, dotedanji politkomisar Vinko Oblak pa za intendanta v drugem Poljanskem bataljonu. V štabu tega bataljona je bil tedaj operativni oficir Ante Jukič-Mate. Istega dne je bil za komandanta drugega Poljanskega bataljona imenovan Stane Starc-Janušek, komandir Loške čete. S prevzeto funkcijo si je nadel ilegalno ime Fazan, ki ga je imel že leta 1941, ko je

deloval kot ilegalec v Ljubljani. Tedanji komandant Jože Krajc-Žakelj pa je bil imenovan za politkomisarja v prvem bataljonu Gorenjskega odreda.

V Poljansko četo sta 13. julija 1942 prišla iz Žirov kot prostovoljca Pavel Žakelj-Krpan, Bartelčkov iz Stare vasi pri Žireh, in Anton Podobnik-Batjuška iz Nove vasi pri Žireh.

Pred prihodom brigade druge grupe odredov na Gorenjsko je Poljanska četa poslala v Dolomite vodnike-kurirje, ki so čez mejo pripeljali posamezne bataljone druge grupe odredov na Gorenjsko. Kot vodniki kurirji so iz Poljanske čete sodelovali: Janez Pohleven-Poljanc, komandir Poljanske čete; Martin Pohleven-Klemen, Migot iz Kremenika; Pavel Rus-Mužik, pozneje Mejaš, iz Hotovlje, kurir Poljanske čete; Vinko Martinšek-Vencelj, Loščarjev, iz Črnege Vrha, kurir, vzdrževal zvezo prek meje s Poljansko četo in Dolomitskim odredom; Rafael Buh-Ježev, pozneje Urban, iz Poljan, borec Poljanske čete; Miha Demšar, Bognarjev, iz Predmosta pri Poljanah, kurir, vzdrževal zvezo iz drugega bataljona s štabom prve grupe odredov; Pavel Platiša-Todorov, Tonceljnov, iz Hotovlje, borec Poljanske čete; Valentin Hren-Kluhec, Slapovcev, iz Zadobja. Slednji je takrat vodil kurirje, ki so skupaj odšli v Dolomite po nalogu drugega bataljona prve grupe odredov. Jože Mekinda-Franci navaja v knjigi Pohod druge grupe odredov na Štajersko (1959), da sta takrat prišla s kurirji v Dolomite tudi Djordjević in Jukić.

Ponoči 30. junija je kurir Pavel Rus-Mužik, pozneje Mejaš, pripeljal čez mejo v Rovtu pri Lučinah Šeškov bataljon druge grupe odredov. Ob prehodu meje jih je pričakala nemška zaseda. Ob spopadu je padel Pavel Rus, bataljon pa se je umaknil nazaj v Dolomite.

Pavel Rus - Mužik, pozneje Mejaš, je bil sin kočarice Katarine Rus v Hotovlji, rojen 4. februarja 1923 v Hotovlji 35. V osnovni šoli je bil izredno nadarjen učenec. Po šoli se je preživljal z dnino pri okoliških kmetih. Leta 1941 se je organizirano vključil kot mladinec v Osvobodilno fronto, decembra 1941 je odšel v Cankarjev bataljon in se udeležil bitke v Dražgošah. Ob smrti na meji v Rovtu ga je nad Lomovcovo njivo pokopal kmet Fakin. Po vojni so njegove posmrtnne ostanke prenesli na pokopališče v Poljane.

Patrulje Poljanske čete so imele v juniju in juliju 1942 več spopadov z Nemci. Nekajkrat so se spopadle z nemškim pionirskim bataljonom, ki je polagal žico in minska polja na meji na obrobju Polhograjskih Dolomitov.

Jože Peternel-Mitja

Stane Starc-Fazan

Dne 9. junija 1942 ob 7.10 zjutraj je patrulja čete z zasedo pod vodstvom namestnika komandirja Antona Peternela-Igorja napadla patruljo nemških policistov in graničarjev v neposredni bližini postojanke v Gorenji vasi na desni strani Sore med vasema Gorenja vas-Hotavlje. Na nemško patruljo je z rafali iz mitraljeza streljal Jože Peternel-Mitja in pri tem podrl tri Nemce. Partizani so se morali po tem napadu takoj umakniti nazaj v hrib Žirovski vrh, da jih Nemci iz bližnje postojanke ne bi z motorizacijo obkolili po cesti, ki pelje iz Gorenje vasi na Žirovski vrh. Partizani so se pravočasno umaknili. V mrliški knjigi za leto 1942 v Gorenji vasi je zapisano: *Dne 9. junija ob 7.10 uri je na desni strani reke Sore med vasema Gorenja vas-Hotavlje padel Paul Carbonario, rojen 1902 v Južnih Tirolah, carinski stražnik – graničar.*

V zvezi s to akcijo ne smem prezreti hrabrega mitraljezca Poljanske čete Jožeta Peternela-Mitje, ki se je še prav posebno izkazal 26. junija 1942 pri napadu na nemško graničarsko postojanko v Črnem Vrhu. Kasneje je Mitja padel (3. avgusta 1942) v nemški ofenzivi na Blegošu. V tej ofenzivi je bil težko ranjen. Pred Nemci se je z mitraljezom zavlekel v zaklon med male smreke, kjer so ga odkrili. Z zadnjim rafalom se je branil pred Nemci in si nato v brezizglednem položaju vzel življenje z aktiviranjem ročne bombe. Jože Peternel-Mitja, po domače Remcev iz Delnic pri Poljanah je bil kmečki sin. V partizane v Cankarjev bataljon se je prostovoljno vključil decembra 1941.

Dne 18. junija 1942 je odšel iz čete s posebno nalogo v Poljane borec Rado Vidmar-Marko, po poklicu mizar, rojen v Rihemberku na Primorskem, nazadnje stanujoč v Ljubljani, Vilharjeva 37. Izvedbo naloge so mu preprečili nemški žandarji, ki so ga ujeli, odpeljali v begunjske zapore in ga tam 11. julija 1942 kot talca ustrelili.

Dne 22. junija je Poljanska četa v poznih večernih urah na Hotavljah izpraznila trgovino z živili in manufakturo. Ko se je četa s tovorom umikala v smer Žirovskega vrha, se je zaščitnica čete spopadla s patruljo nemških orožnikov iz postojanke Gorenja vas. Pri spopadu ni bilo žrtev, ranjen pa je bil vodnik Adolf Kalan-Muki, Savančarjev iz Žabje vasi. Zdravil se je v Grogovi bolnišnici in ozdravel.

Viri :

Zbornik NOV: VI/2, 1953, dok. 76, 105; VI/3, 1965, dok. 40, 60, 95, 88 in 162. – J. Mekinda-Franci: Pohod II. grupe na Štajersko, 1959, Politična situacija na Gorenjskem, str. 349. – Gorenjski muzej Kranj: biografija Pavel Rus in matična knjiga begunjskih zaporov, v kateri je pod št. 2927 vpisan Rado Vidmar. – Mrliška matična knjiga v Gorenji vasi, v kateri je vpisan Nemec Paul Carbonario, ki je padel 9. junija 1942. – Pričevanje: Valentin Hren-Klucsek, Poljane.

Napad na postojanko v Črnem Vrhu

Drugi Poljanski bataljon je junija 1942 napravil operativni načrt za napad na postojanko nemške carinske-graničarske straže v Črnem Vrhu nad Polhovim Gradcem. V tem načrtu naj bi prva Selška četa z napadi blokirala izhod Nemcev iz postojanke v Poljanah, druga Loška četa pa naj bi z zasedami in zasekami preprečila sovražniku prodor iz Škofje Loke v pomoč napadenim postojankam v Poljanah in Črnem Vrhu. Selška četa akcije ni uspešno končala, zelo dobro pa je nalogo opravila Loška četa pod vodstvom komandirja Franca Bička-Bruna. Z mitraljeznimi zasedami je večkrat napadla kolono vozil, ki so prihajale na pomoč

napadeni postojanki. V Gabrku so napadli dva policijska avtobusa in pri tem ubili štiri nemške policiste, več pa so jih ranili.

Napad na postojanko v Črnem Vrhu je izvedla Poljanska četa. V noči od 25. na 26. junij je zasedla položaje okrog postojanke in jo 26. junija okrog pete ure zjutraj napadla. V tej postojanki, v šoli in župnišču, je prebivalo 90 Nemcev. V boju, ki je trajal vse dopoldne, je padlo več Nemcev in precej jih je bilo ranjenih. Pravočasna pomoč Nemcev je preprečila, da partizani postojanke niso zavzeli. Okrog trinajste ure se je četa umaknila v svoje varno četno taborišče, Jeličje, imenovano »Gibraltar«, v pečinah pod Pasjo ravnijo. Cesto iz Polhovega Gradca v Črni Vrh je blokirala skupina borcev Notranjskega odreda. Spopadla se je z Nemci, ki so šli na pomoč napadeni postojanki. Padlo je več Nemcev, precej pa je bilo ranjenih, ko jim je eksplodirala nastavljena mina na cesti.

V boju za postojanko Črni Vrh sta padla dva borca Poljanske čete, ki sta prišla v četo maja 1942. To sta bila:

Anton Oblak - Šveder, Urbanetov iz Zadobja nad Gorenjo vasjo, nazadnje je stanoval pri Lovretu v Skalah v Gorenji vasi, rojen je bil 17. junija 1895 v Zadobju 3, po poklicu preprodajalec živine. Od poletja 1941 je bil organizator Osvobodilne fronte na območju Gorenje vasi in član komunistične partije.

Ignac Uršič - Nikolaj, Presercev s Hotavelj, rojen 4. avgusta 1923 na Hotavljah. Bil je kmečki sin, po končani osnovni šoli se je izučil za mizarja. Maja 1942 je prostovoljno odšel v partizane v Poljansko četo.

O napadu Loške čete na avtobus nemške policije 28. junija 1942 je komandir minerske čete Gorenjskega odreda Pavel Mrak-Jelen, Petruzov iz Gabrka, v glasilu *Grintavec* leta 1944 objavil naslednji sestavek o tem dogodku:

»Napadli so«

Kateri? Naši, partizani, naši fantje? junija 1942. Bil sem še na svojem domu. Umil sem se in sedel k zajtrku. Vsako uro so se vozili Nemci iz Poljan v Škofjo Loko, po navadi v treh avtomobilih. Pravkar sem vzel v roko žlico in začel jesti, ko že začujem brnenje avtomobila. »Kaj če ravno danes napadejo?« sem rekel in že so zapele kar štiri strojnice hkrati. Kaj se je dogajalo na cesti, nisem vedel. Samo strojnice so regljale, da je bilo joj. Pogledal sem skozi vežna vrata. Tam na cesti opazil prevrnjen avtobus z razbitimi šipami.

Anton Oblak-Šveder

Ignac Uršič-Nikolaj

Strojnice so utihnile. »Kaj bo sedaj?« sem si mislil. Nemci so imeli nalog vsakega moškega ustreliti. Vdrli so v hišo. »Heraus! Alles erschliessen!« so tulili po sobah. Pognali so nas pred hišo. V vrsto so postavili mene, moja brata in še očeta. Mati je v sobi jokala na ves glas. S kopiti so nas suvali. Pretepali, zmerjali z banditi. Vse smo bili, samo ljudje ne. Nepremično sem stal pred hišnimi vrati. Ves dom sem še enkrat objel z očmi. Vse sem videl. Še na oni strani sem dobro videl. »Zbogom mama! Zbogom tudi vama, sestrici!« sem rekel. »Nič ne jokajte!« »Halts Maul, du windischer Hund!« je zavpil nad mano oduren Nemec s spačenim licem. Molčal sem. »Sofort erschliessen!« je še enkrat zavpil. »Končano je!« sem si mislil.

V tem trenutku so prišli iz postojanke gabrski orožniki. »Halt! Diese Familie nicht erschliessen!« so zavpili nad Švabi, ki so nas hoteli že postreliti. Videl sem, da se med seboj prepirajo. Niso se mogli zediniti.

V tem trenutku so nas rešili. Odgnali so nas v postojanko. Šli smo mimo razbitih avtomobilov. Pet mrtvih so imeli in več ranjenih. Zdravi so dvigali puške in nas hoteli pobiti. »Windische Hunde!« so vpili za nami. Pol dneva so nas imeli zaprte v postojanki. Nič nismo vedeli, kaj bo z nami. Nihče nas ni nič vprašal. Opoldne so nas pognali domov. Napadali so dan za dnem. Vsak dan je ropotalo.«

Tudi Martina Demšar, hči učiteljice v Malenskem Vrhu, je v svoj dnevnik na strani 6 in 7 zapisala:

Četrtek, 25. junija.

Z Marinko sva spali na hlevu. Ker me je bolela noga, nisem mogla spati. Bila je jasna noč in luna je svetila. Okoli polnoči sem slišala lažno hojo. Ker je postajala vedno močnejša in se ji je pridružilo še petje, sem se spomnila, da so gotovo partizani. Zbudila sem Marinko, ki je zelo trdno spala. Sedaj, ko to pišem in se spominjam te noči, se mi zdi neumno, da smo se takrat tako bali. Peli so po svoje partizanske pesmi, tako lepo, da bi jih vso noč poslušala. Klicali so pri nas in pri Jakoponu. Ko so jim odprli, sva tudi midve vstali in šli pred hišo. Dejali so, da bodo jutri Poljane rdeče.

Mislimo, da gotovo gredo napast poljansko policijo. Pozneje smo zvedeli, da so bili ti partizani Selška partija. Ko smo govorili pred hišo, so drugi še vedno prepevali. Zdi se mi, da njihove pesmi kar navdušijo človeka. Odšli so in zopet je bilo na vasi kot prej, le občinska deska je ležala pred kapelico razbita.

Prinesli so slovenska poročila in razstresli več letakov z napisom: »Hočemo biti na svoji zemlji svoj gospod!« Preden sem zaspala, se mi je zdelo, da mi še vedno zveni po ušesih pesem. »Naprej v borbo za pravdo in svobodo!«

Zjutraj, ko je šel ata kositi, je slišal streljanje strojnice. Mislil je, da se sliši iz Poljan, pa se je s Črnega vrha. Gori je menda delala z vso vsmo Poljanska partija. Kmalu popoldne je pričelo deževati. Ponoči sta Cilka in Vida videli partizane, ko so se vračali proti Blegošu. V Poljanah ni bilo napada.

Sobota, 27. junija.

Zvečer, ko sta bila Jaka in Polde na hlevu, je prišlo 11 partizanov. Včeraj so izgubili svojo partijo in jo iščejo.«

Viri :

Zbornik NOV: VI/3, 1965, dok. 32, 33, 35, 36, 38, 39, 114, 153, 155, 156. – Muzej ljudske revolucije Slovenije: spominski dnevnik Martine Demšar iz Malenskega Vrha. – IZDG Ljubljana: tisk NOB, fasc. G2: Grintavec, leto 1, št. 6. – Gorenjski muzej Kranj: biografija Antona Oblaka in Ignaca Uršiča. – A. Peternel-Igor: Poljanski bataljon in akcije Poljanske čete v letu 1942, LR, 28/1981, str. 34.

Junak druge grupe odredov

V sredo 15. julija 1942 je na gozdni parceli Leše, last kmeta Matija Kržišnika, po domače Kovšaka iz Kladij na Žirovskem vrhu, padel junaške smrti Franc Pokovec-Pjoter, intendant 3. čete 1. bataljona Savinjskega odreda druge grupe odredov. V noči od 13. na 14. julij 1942 je prvi bataljon Savinjskega odreda napadel postojanko nemških finančnih straž (ki je štela 300 mož) v Lučinah. Pri napadu je sodeloval z mitraljezom Albinom Mlakarjem tudi vod borcev Poljanske čete. Prav ta vod je zasedo varoval cesto Gorenja vas-Lučine, da bi preprečil prihod pomoči napadeni postojanki v Lučinah. Med borci zasede je bil tudi Pjoter. Zjutraj, 14. julija, ko je prišla nemška pomoč, se je zaseda spopadla s kolono vozil in pri tem uničila osebni avtomobil z oficirji, ki ga je spremljal oklepni avtomobil. Nemci so iz oklepnega avtomobila streljali na zasedo s težkim mitraljezom in hudo ranili v obe nogi Pjotra. Zaradi nemške premoči se je zaseda umaknila, s seboj pa odnesla hudo ranjenega Pjotra. Odnegli so ga v Zaleško bajto v Žirovski Vrh, kjer so mu nudili pomoč. Kasneje so ga odnesli v gozdiček Kovšakove Leše in ga tu prikrili pred sovražnikom.

Prav istega dne so Nemci zasledovali partizane po Žirovskem vrhu, v bližnji okolici Pjotrovega skrivališča. Težko ranjeni Pjoter ni hotel priti Nemcem živ v roke. Življenje si je končal tako, da je ob glavi aktiviral ročno bombo. Po nalogu Nemcev sta ga na kraju smrti pokopala Andrej Hladnik, Lužar, in Tomaž Bogataj, Košir, oba iz Kladja. Pjoter je bil prvi partizan, ki so ga pokopali na Žirovskem vrhu. Domačini, posebno mladina, ki so sodelovali s partizani, so krasili njegov grob, o čemer priča tudi fotografija, ki jo je leta 1942 posnel Janko Jurca iz Kladja. Po vojni so svojci njegove posmrtni ostanke prenesli na pokopališče v Ljubljano.

O napadu na Lučine in Pjotrovi smrti je štab prvega bataljona Savinjskega odreda druge grupe odredov poročal 31. julija 1942:

»Vod tretje čete je sodeloval v borbi pri Lučinah, kjer je bil postavljen v zasedo na cesti Gorenja vas-Lučine. V boju z Nemci, ki so prišli na pomoč v Lučine, je zaseda uničila en luksuzni avtomobil, ubila tri oficirje, enega komisarja in šoferja.

Franc Pokovec-Pjoter

Mladinci s Kladja so okrasili grob padlega Franca Pokovca-Pjotra; z leve: Poldka Kržišnik, Kovšakova (umrla v Auschwitzu); sestre Francka in Jožica Jurca, Pivkovi; Jože Miklavčič, Lomatov; Jakob Jurca, Pivkov (kot kurirja so ga ujeli domobranci in ga Nemci ustrelili za talca v Škofji Loki). Foto Janko Jurca, 1942

Naših žrtev ni bilo. V borbi za Lučine je padel junaške smrti Bogo iz 1. čete, ranjeni so bili Marjan iz 3. čete in tovariš Pjoter iz 3. čete. Tovariš Pjoter je bil odnesen na Žirovski vrh, kjer je bil predan Gorenjcem v oskrbo. Po obkoljevanjih v Žirovskem vrhu 15. julija, da ne bi padel živ Nemcem v roke, je upalil bombo in jo stavil pod glavo. Padel je kot junak.»

France Pokovec-Pjoter je bil rojen 22. novembra 1898 v Zgornjem Kašlju pri Ljubljani, po poklicu strojni ključavničar, nazadnje je stanoval v Ljubljani, Zaloška cesta 16. Izhajal je iz delavske družine, zaposlen je bil pri železnici. Po prvi svetovni vojni je sodeloval v stavki železničarjev in demonstracijah na Zaloški cesti. Ko so ga odpustili iz službe, se je zaposlil v Kranju, kasneje v tovarni olja Horvat-Gorup v Polju pri Ljubljani. Bil je predvojni komunist in že leta 1941 organizirano deloval v OF. Na njegovem stanovanju so bili pomembni sestanki aktivistov OF v Ljubljani. Dne 3. maja je odšel v partizane. V spomin na njegovo dejavnost v naprednem delavskem gibanju so mu v tovarni olja, kjer je bil nazadnje zaposlen, postavili spominsko obeležje.

Viri:

Zbornik NOV: VI/3, 1965 dok. 88, str. 227 (gl. str. 229, prvi in četrti odstavek. – Zbornik prispevkov iz zgodovine delavskega gibanja med vojnima in narodnoosvobodilnega boja na področju Ljubljana Moste-Polje, 1965, str. 326, Franc Pokovec vpisan pod št. 33. – J. Mekinda-Franci: *Pohod II. grupe na Štajersko*, 1959, str. 359. – Rojstna matična knjiga Ljubljana Polje, 1898, Franc Pokovec vpisan na str. 85, št. 129. – *Pričevanja*: Štefka Pokovec, Novi Beograd; Janko Jurca, Žiri; Anton Peter nel, Ljubljana; Marija Bogataj, Kladje in Marija Peter nel, Žirovski Vrh.

Partizanska postojanka v Žirovskem Vrh

Žirovski vrh je že v prvem letu nemške okupacije pritegnil v svoje gozdove prve partizane. Izjemno ugodne razmere na tem 900 metrov nad morjem razvlečenem hribovju so očitne. Skoraj vsaka grapa ima izvir sveže pitne vode, redko posejane samotne kmetije pa ločujejo gozdovi. Kmetje tod so na široko odprli vrata prvim partizanom in sodelovali pri rojevanju osvobodilnega gibanja v Poljanski dolini.

Veliko sodelavcev začetnega obdobja je pozabljenih. Na območju Poljanske doline so bili skoraj sami kmetje, in eden izmed njih je bil tudi Jože Peter nel iz Zaleške bajte, rojen 21. februarja 1914 v Žirovskem Vrh 5, nad Gorenjo vasjo. Kot sin majhnih kmetov je podedoval bajto z nekaj zemlje in se tako skromno

preživiljal. Ob prihodu nemškega okupatorja leta 1941 je zbiral orožje, ki ga je pustila razpadla jugoslovanska vojska v svojih utrdbah Žirovskega vrha. Pobudo za to mu je dal Jakob Flego, bivši jugoslovanski podoficir, doma iz Pazina v Istri. Flego je bil pred vojno zaposlen kot delovodja pri gradbenem podjetju Dukič, ki je gradilo vojaške utrdbe na območju Blegoša, Žirovskega vrha in Poljanske doline. Bil je politično napredno usmerjen in simpatizer komunistov. Po nemški okupaciji se je iz Gorenje vasi umaknil v Žirovski Vrh in se zadrževal pri kmetu Venclju Justinu, po domače Merlaku. V Žirovskem Vrhju je pridobival simpatizerje za boj proti okupatorju in zbiral orožje. Z Jožetom Peternelom sta sodelovala, in prav to sodelovanje je bilo povod, da je Peternel v prvem letu okupacije z nekaterimi domačini pod kuhinjo v hiši izkopal skrivališče-bunker. Vhod vanj je bil na podu ob štedilniku v kuhinji. Iz skrivališča je vodil rov, po katerem je bilo mogoče priti v gozd. Prav to je bilo velikega pomena za ilegalce, ki so se skrivali v zimi 1941/1942 v njegovi bajti.

Jože Peternel se je decembra 1941 prostovoljno vključil v Cankarjev bataljon in se z bratom Valentinom udeležil znamenite dražgoške bitke. Po vrnitvi iz Dražgoš sta se v njegovi bajti v hudi januarski zimi zadrževala borca dražgoške bitke Pavel Inglič-Bar in Jakob Flego. Peternel se po vrnitvi iz Dražgoš ni več vključil v partizanske enote. Trpljenje v dražgoški bitki in pozneje ob vrnitvi domov mu je pustilo hude posledice, a je kljub temu še naprej sodeloval in nudil zatočišče partizanskim borcem vse do nedelje 19. julija 1942. To nedeljo so partizani Pavel Inglič-Bar, Vinko Oblak, Anton Nartnik-Černivc in Jakob Flego v njegovem sadovnjaku zobali češnje. Partizane naj bi takrat na drevesih videla mimoidoča ženska in jih prijavila nemški policiji v Gorenji vasi, ki se je tedaj na tem območju zadrževala zaradi prihoda druge grupe odredov na Gorenjsko. Nemci so že ponoči prišli in obkolili Zaleško hišo in bajto. Jože jih je opazil, se iz kuhinje umaknil in skril v bunkerju in rovu.

Ko se je zdanilo, so Nemci napravili preiskavo v obeh hišah, pobrali živež in nekatere premičnine, odgnali živino in obe hiši z gospodarskimi poslopji vred požgali. Gospodarja Zaleške kmetije Pavla Peternela in njegovo ženo Marijo so aretirali in odgnali v izseljenišтво v Alt-Ötting na Bavarskem. Jožetu Peternelu se je posrečilo, da si je z umikom v bunker ohranil življenje, toda bajta, v kateri je bila partizanska postojanka, je bila požgana. Razvaline stojijo še danes.

Jože Peternel, Zaleški

Požgana hiša Zaleške kmetije v Žirovskem Vrhu. Foto Janko Jurca, 1942

Požgana Borovnakova hiša v Kladju. Foto Janko Jurca, 1942

Nemci pa se niso zadovoljili le s požigom Zaleške hiše in bajte. Hodili so po hišah in zasliševali prebivalce samotnih kmetij. Ustavili so se tudi na Borovnakovi kmetiji Franca Filipiča v Žirovskem Vrhu nad Gorenjo vasjo. Po preiskavi in zaslišanju so gospodarja Franca Filipiča ustrelili in ga vrgli na pogorišče požgane domačije. Njegovo ženo Antonijo s petimi mladoletnimi otroki pa so preselili v Erlangen v Nemčijo.

Jože Peternel se je po teh dogodkih skrival v raznih krajih Žirovskega vrha. Največ se je zadrževal na domačiji Venclja Justina, Merlaka, v Žirovskem Vrhu, ki je bila v tistem času ena glavnih partizanskih postojank. Na tej kmetiji, ki je dobila ilegalno ime pri Jazbecu, so aktivisti Osvobodilne fronte na območju žirovske kotline shranjevali živež, ki so ga zbirali za partizane.

Jožetu Peternelu ni bilo dano, da bi vojno preživel. Pred zasledovanjem se je skrival vse do 24. oktobra 1942, ko so ga nemški žandarji v poznih nočnih urah pričakali v zasedi v kozolcu domačije na Javorču v Žirovskem Vrhu in ga ustrelili. Tako se je končalo življenje kmečkega proletarca, ki se je že leta 1941 opredelil za Osvobodilno fronto in se z orožjem uprl nemškemu okupatorju.

Viri:

Gorenjski muzej Kranj: biografija Jože Peternel in Franc Filipič. – J. Berčič, L. Jugovic: Seznam žrtev fašističnega nasilja v loški občini, LR, 16/1969. Izseljeni v Erlangen Antonija Filipič z otroki Antonom, Pavlom, Alojzem, Ivanko in Marijo. Izseljena v Alt Ötting Pavel in Marija Peternel. – Mrliška knjiga Gorenja vas: Franc Filipič, Žirovski Vrh 4 nad Gorenjo vasjo, ustreljen in vržen v ogenj lastne domačije 20. julija 1942 ob 7. uri. – *Pričevanja*: Marija Peternel, Žirovski Vrh; Marija Bogataj, Kladje; Cirila Radoman, Ljubljana; in Janko Jurca, Žiri.

Talci – žrtve

Nemška policija – gestapo tudi v juniju in juliju 1942 ni prizanašala civilnemu prebivalstvu v Poljanski dolini. Vojaške uspehe prve in druge grupe odredov na tem območju so maščevali z grobim terorjem in mučenjem prebivalstva. Vsakega posameznika so, brž ko so posumili, da sodeluje s partizani, aretirali, odvedli v zapore, ustrelili kot talca ali pa poslali v koncentracijsko taborišče, od koder ni bilo več vrnitve.

Dne 26. junija 1942 so v Brodeh ob cesti ustrelili sedem talcev, med katerimi so bili:

Andrej Ušeničnik, po domače Klančar, po poklicu tesar, stanoval v Podgori pri Gorenji vasi; Janez Frelj, Zajc, po poklicu čevljar, stanoval v Podgori; Anton Debeljak, Korenovec, po poklicu cestar, stanoval v Podgori; Jože Mur, Rančah, preprodajalec živine, stanoval v Podgori; Anton Peter nel, Grogca, kmet, stanoval v Podgori; Franc Hartman, uradnik, stanoval v Škofji Loki; Pavel Tavčar, Kamškov, kmečki sin, stanoval v Podgori.

Dva dni pozneje, to je 28. junija, so policisti iz vozečega avtomobila (Loška četa je napadla njihov avtobus, ubila štiri Nemce, več pa ranila) ob cesti v Zmincu ustrelili kmeta Jožeta Habjana, po domače Maticovega, iz Gabrka, in Jakoba Krajnika, po domače Potočnika, iz Breznice, ki sta tedaj po naključju šla mimo po cesti.

Dne 19. julija 1942 so aretirali kmečke sinove: brate Antona, Alojza, Lovrenca in Tomaža Demšarja, Maticove s Hotavelj. Dne 25. julija so tri ustrelil kot talce na Gorenjskem, Tomaža pa so odpeljali v koncentracijsko taborišče, od koder se ni več vrnil.

Dne 19. junija so zaprli Valentina Rihtaršiča, Koritarjevega, s Hotavelj, po poklicu cestarja, in ga 25. julija 1942 ustrelili v Kočevju.

Dne 24. julija so aretirali Pavla Ingliča, Jekucovega, in Jožeta Bizjaka, Petelinovega, oba iz Srednje vasi pri Poljanah. Že čez dva dni so ju ustrelili na Gorenjskem.

Dne 14. julija je nemška oblast v občini Poljane in Javorje poklicala na sestanek v Poljane vse moške kmečke prebivalce. Na sestanku je govoril gestapovec Gradwohl. Zbrane je pozival, naj vsako sled o partizanih takoj javijo oblastem. Grozil je z najstrožjimi ukrepi za tiste, ki tega ne bi storili. Njegov govor je moral župan dvakrat prevesti.

Nemci so se tega dne spopadli z enotami druge grupe odredov na Gabrški gori. Ko so se po sestanku v Poljanah kmetje vračali po dolini domov proti Javorjam, so jih na travniku pred Jakelnovo žago na Volči pridržale nemške enote kot talce. Zastrazeni kmetje so v negotovosti čakali nadaljnjih ukrepov. Pod psihološkim pritiskom sta Franc Vodnik, po domače Lenart, kmet iz Podvrha, in Jože Košir, Brec, kočar iz Javorij, poskušala pobegniti, vendar so ju takoj pokosili nemški rafali.

Po tem dogodku je prišel na ogled komandant nemške enote. Oficir enote mu je poročal, da je to skupina ujetih banditov. Med talci je bil tudi tedanji nemški župan v Javorjah, Janez Košir, po domače Hribovc, ki je znal nemško. Ko je slišal poročanje nemškega oficirja, je prosil za besedo. Komandantu je pojasnil, kdo so, nakar so jih pustili domov.

Tega dne je Ivana Bogataj, po domače Zgornja Rovtarica, z Gabrške Gore, po ukazu Nemcev pripeljala na vozu dva mrtva Nemca, ki sta padla v boju s partizani v bližini njenega doma. Iz Poljan so jo odvedli v koncentracijsko taborišče Auschwitz, kjer je že 15. oktobra 1942 umrla.

Dne 13. junija 1942 so v Rovtu, imenovanem Kolobocija, Nemci v bližini demarkacijske meje med Italijo in Nemčijo zaradi spora z domačimi fanti aretirali štiri fante z Gabrške Gore, med katerimi so bili: brata Alojz in Anton Stanonik, Mežnarjeva, kmečka sinova, Janez Fojkar, Kopišarjev, kmečki sin, in Franc Mrak, Pešarjev, kmečki sin, vsi z Gabrške Gore. Imenovane so Nemci kot talce julija 1942 ustrelili v Begunjah.

Že maja je bil aretiran Jože Debeljak, Jurčkov, iz Smoldnega, Gabrška Gora, kmečki sin. Ustreljen je bil kot talec 16. julija 1942 v Begunjah.

Dne 16. julija 1942 so Nemci na poti domov aretirali Štefana Potrebuješa, ki je stanoval na Razpotju v Vinharjih. Bil je kočar in gozdni delavec. Odpeljali so ga v zapore in ga kot talca ustrelili v Kokri na Gorenjskem.

Junija 1942 so Nemci izselili v Nemčijo Francko Krmelj, Jesenkovo iz Bačen, s štirimi mladoletnimi otroki, katerih mož in oče Maks Krmelj je padel v dražgoški bitki. Dva od otrok (dvojčka) sta umrla zaradi injekcije, ki jima jo je dal nemški zdravnik.

Franc Stanonik, Frtic, Zadobje 22, pripoveduje: »V juliju 1942 so Nemci preiskovali vasi ob državni meji v Poljanskih hribih. Pred tem so se večkrat spopadali s partizani, ki so prišli iz Dolomitov v Poljansko dolino. Nemci so obiskovali kmetije, delali preiskave, pobirali moške in jih zasliševali. Aretirali so tudi mene, čeprav sem imel komaj 17 let. S seboj so vodili tudi Jakoba Malovrha, Halarjevega, in Jožeta Božnarja, Pestotnikovega, oba s Planine pri Črnem Vrh. Odvedli so nas v Bukov Vrh na kmetijo pri Rovtarju, kjer so imeli svoj štab. V štabu so bili tudi policisti gestapovci. Ti so nas zasliševali in topli. Malovrha in Božnarja so obsodili na smrt in ju ustrelili.

Mene je nemška enota odvedla s seboj. Moral sem jim nositi radijsko postajo. Ko smo prišli v Bukov Vrh do kmeta Franca Oblaka, po domače Kisovca, so se spopadli s partizani. Pri spopadu je padlo šest partizanov, eden od teh je padel na njivi v ovsu Kisovške kmetije. Tedaj so Nemci ujeli ranjenega partizana. Ujetnika so strašno mučili in pretepali. Nemci so naju skupaj zaprli v dimnico na tej kmetiji. Primerjali so kruh, ki so ga dobili pri padlih partizanih, in ugotovili, da ima enak kruh doma kmet, po domače Gabovšk v Kremeniku. Dan pred tem je ta spekel peko kruha za partizane. Čez dan 16. julija 1942 so Nemci privedli aretiranega Matevža Ingliča, Gabovška, iz Kremenika, zaradi kruha. Po nečloveškem mučenju in pretepanju so ga ustrelili pri »boču«, studentu, pod Brdarjevo kmetijo v Vinharjih. Mene in ujetega partizana so odpeljali v begunjske zapore, kjer so ujetega partizana ustrelili.« To je samo utrinek dogodkov, kot jih je doživel 17-letni Franc Stanonik, ki jo vojno viхро preživel.

Znano je, da so Nemci 16. julija 1942 na levi strani grape Sovpat s podaljškom Čemšeniške grape v Bukovem vrhu, kake 40 metrov nad grapo ob drči v gozdu presenetili skupino partizanov druge grupe odredov. Z njimi je bil tudi kurir Martin Pohleven-Klemen iz Poljanske čete. Prišlo je do spopada, v katerem je med umikom padlo šest partizanov, med njimi tudi Martin Pohleven in dr. Zdenko Budič-Janez, ki je padel v ovsu na njivi Kisovške kmetije.

Martin Pohleven - Klemen, po domače Migot iz Kremenika, je bil rojen 24. junija 1910 v Črnem Vrh 28; bil je mali kmet. Od poletja 1941 je bil povezan z rajonskim sekretarjem partije Krmeljem v Hotovlji in že tedaj opravljal kurirske zveze v Ljubljansko pokrajino. Decembra 1941 se je vključil v Cankarjev bataljon in se udeležil bitke v Dražgošah. Pomladi 1942 se je vključil v Poljansko četo.

Dr. Zdenko Budič-Janez je bil rojen 27. julija 1915 v Ljubljani. Promoviral je leta 1941 v Zagrebu. Bil je med 15 zdravnikov, ki so maja 1942 odšli v partizane. V enoti druge grupe odredov je bil bataljonski zdravnik. Pokopali so ga 100 metrov nad grapo v bukovem gozdu Črna dolina, kjer še danes počiva. Po vojni so mu postavili spomenik.

Viri:

Gorenjski muzej Kranj: biografije ustreljenih talcev iz Podgore, Poljan, Hotovelj in Gorenje vasi. – J. Gerčar: *Begunje*, 1975, spisek usmrčenih, ki so bili pred smrtjo vpisani v jetniško knjigo begunjskih zaporov. – *Gradivo o slovenski partizanski saniteti*, 1979: dr. Zdenko Budič, biografija. – Letaki o streljanju talcev 1. in 11. julija 1942. – J. Vidič: *Semenj v Bistrici*, 1981, Vročje poletje v Poljanski dolini, str. 99. – *Pričevanje*: Franc Stanonik, Zadobje; Adolf Oblak, Poljane, Bukov Vrh; Rudi Peternelj, Škofja Loka.

Ob prihodu v Poljansko dolino so se enote brigade druge grupe odredov v juliju 1942 spopadle z Nemci na Bukovem vrhu in na Gabrški gori ter napadle nemški postojanki v Lučinah in Gabrku. Zaradi vojaških uspehov partizanskih enot so Nemci zbrali veliko vojaško silo in pričeli z ofenzivo na območju Poljanske doline in Blegoša. V boje z Nemci se je vključila tudi Poljanska četa in tako so šle konec julija iz Poljanske čete tri skupine.

Dne 1. avgusta 1942 je patrolja Poljanske čete, ki jo je vodil namestnik komandirja Anton Peterne-Igor, na cesti pred mostom na Trebiji iz zasede napadla kolono nemških avtomobilov. Uničila je dva osebna avtomobila, v katerih so se vozili oficirji, jih nekaj ubila in ranila. Nato se je umaknila na Žirovski vrh, ponoči pa se vrnila v taborišče na Blegoš. Druga zaseda je na meji v Kopačnici pod vodstvom vodnika Pavla Ingliča-Bara razgnala carinsko stražo, nato pa v enoto mobilizirala štiri gozdne delavce, ki so izsekovali gozd v dvestometrskem obmejnem pasu. To so bili: brata Ožbirjeva, Jože in Ivan Polipenko z Jelovice na Blegošu, Janez Pintar, po domače Vovšarjev, iz Gorenjih Brd nad Poljanami, in Janez Močnik, Šinkovcev, iz Volake. Tretja zaseda je brezuspešno čakala nemško orožniško patroljo v Žetini pod Blegošem, ker orožniki ta dan niso zapustili postojanke v Javorjah.

Dne 2. avgusta 1942 so Nemci pričeli z veliko ofenzivo na Blegoš. Obkolili so ceste okrog Blegoša z motorizacijo in tanki ter s pehoto in motorizacijo krenili po vojaški cesti na Blegoš.

Preden se je 2. avgusta 1942 pričela nemška ofenziva na Blegoš, se je glavnina enot druge grupe odredov že umikala iz Selške doline na Jelovico. Tako Nemci na Blegoš niso prišli v stik z glavnino partizanskih enot. Takrat se je od 60 borcev Poljanske čete zadrževalo na Blegošu 42, drugi pa so v tistem času opravljali naloge zunaj enote. Poljanska četa se je skušala v noči od 2. na 3. avgust med Davčo in Kopačnico umakniti čez mejo na italijansko stran. Umik ni uspel, ker je odpovedal vodič Janez Pintar. Četa se je potem umaknila v pečine pod Malim Blegošem in zasedla položaje. Okrog poldneva 3. avgusta je četa ugotovila, da jo Nemci z vseh strani obkoljujejo. V prvih popoldanskih urah so se s prebojem umaknili v smeri

Jože Černič-Kostja

Ive Osredkar-Stipe

Pavel Žakelj-Krpan

Davče, vendar so se pri tem morali prebiti čez žične ovire bivših jugoslovanskih utrdb na Blegošu. V tem preboju je padlo več tovarišev. Po preboju je četa krenila v podnožje Blegoša, se prebila pri Črnem kalu in pri tem naletela na novo nemško zaporo pri drči Debela peč. Z ročnimi bombami in mitraljezi so se v ponovnem jurišu prebili čez cesto na drčo in dalje v smeri Žetina. Ob tem preboju je ostalo na cesti več mrtvih Nemcev.

S to akcijo in manevrom je Poljanska četa zvabila za seboj glavnino nemških sil, ki so menile, da se partizanske enote umikajo proti Žetini. Tako se je v poznih popoldanskih in večernih urah strnila okrog Poljanske čete velika nemška sila, razporejena v več obročev. Z nočjo se je četa ponovno skušala prebiti iz nemških krempljev, vendar ni uspela. Padlo je več borcev, nekaj pa je bilo ranjenih. Borci so bili res v brezupnem položaju. Primanjkovalo jim je municije in ročnih bomb. Nemci so jih obstreljevali z vseh strani in edina rešitev je bila, da so se razkropili in se iz obroča reševali posamezno. Usadi, luknje, pečine in tudi košata drevesa so dajale borcem zavetje in jim tako nudila možnost, da prežive. Najtežje je bilo vzdržati več dni brez hrane in vode v hudi avgustovski vročini. Takšni so bili dnevi med nedeljo ponoči 2. avgusta in sredo 5. avgusta 1942.

Naj navedem pričevanje skojevca in borca Poljanske čete Zdravka Marušiča-Živka, ki je bil ujet po blegoški ofenzivi 13. avgusta 1942:

»Po zadnjem neuspelem preboju v večernih urah 3. avgusta 1942 sem se znašel v brezupnem položaju. Zavetje sem poiskal na košati buki. Podnevi sem bil na buki, ponoči pa pod njo. Ko so se Nemci umaknili, sem se podal v taborišče, kjer smo taborili pred ofenzivo. Med potjo sem srečal Marijana Jamnikarja, kurirja čete. Skupaj sva nadaljevala pot v taborišče, kjer sta se nama pridružila politdelegat Pavel Žakelj-Krpan in Drago Nahtigal-Dabo. Ponoči smo šli do bližnje kmetije. Kmet je bil ves prestrašen, končno pa nam je dal hrane, da smo se do sitega najedli. Po nekajdnevem čakanju smo se odločili, da gremo v Dolomite, kjer bomo s pomočjo kurirja sigurno dobili zvezo.

Med potjo smo se 13. avgusta ustavili v našem taborišču na Zlatem vrhu pri vasi Zadobje. Ko smo v poznih popoldanskih urah kuhali večerjo, so nas nenadoma obkolili Nemci. Po prvih strelih smo se razbežali, z Jamnikarjem sva se znašla pred nemškoasedo, ki naju je ujela. Pozneje sem zvedel, da je Dabu uspelo pobegniti iz nemškega obroča, naju pa so Nemci odpeljali v škofovloške zapore in dalje v Begunje. Že ob zajetju so bili Nemci pozorni na Marijana Jamnikarja, ker je bil oblečen v hlače nemških gestapovcev. Zanimalo jih je, kje jih je dobil. Gotovo je bil to vzrok, da so ga pozneje ustrelili kot talca. Mene, primorskega Slovenca (doma iz Opatjega sela, italijanskega državljana), so izročili Italijanom, ki so me 13. decembra 1942 na vojaškem sodišču v Ljubljani obsodili na dosmrtno ječo. Bil sem zaprt po raznih krajih Italije in končno na otoku San Stefano v Tirenskem morju, kjer so me ob razpadu Italije leta 1943 rešili Amerikanci. Od tu sem ponovno šel v narodnoosvobodilni boj.«

Za Pavlom Žakljem-Krpanom pa je tega dne, ko so bili napadeni v Zlatem vrhu, izginila vsaka sled. Verjetno je bil po prvih strelih ubit ali pa se je ranjen zavlekel v gozd, kjer je umrl. Kasneje je bilo ugotovljeno, da je taborišče izdal Tominčev sin Mirko Bizovičar iz Zadobja, ki je Nemce pripeljal na kraj napada. Taborišče je bilo namreč v Tominčevem lazu na Zlatem vrhu. Mirka so pozneje partizani obsodili na smrt in ustrelili.

Podobno so nemško ofenzivo na Blegošu doživljali tudi drugi borci te čete. Ugotovljeno je, da so v tej ofenzivi padli ali bili ujeti naslednji:

Franc B a j t - Bojan, padel na Blegošu, doma iz Ljubljane; Engelbert C i u h a - Matjaž, padel na Blegošu, doma iz Ljubljane; Gregor Z u p a n-Sulc, padel na

Blegošu, doma iz Kroke, živel v Ljubljani; Bogomir Lukman-Bogo, padel na Blegošu, doma iz Ljubljane; Vinko Oblak, padel na Blegošu, doma iz Nove vasi pri Žireh; Franc Omana-Ružiček, padel na Blegošu, doma iz Hotovlje pri Poljanah; Ive Osredkar-Stipe, padel na Blegošu, doma iz Ljubljane; Jože Peternel-Mitja, padel na Blegošu, doma iz Delnic pri Poljanah; Ivan Polipenko, padel na Blegošu, doma z Jelovice na Blegošu; Jože Polipenko, padel na Blegošu, doma z Jelovice na Blegošu; Jože Rupar-Očka, padel na Blegošu, doma iz Predmosta pri Poljanah; Bogomir Starc-Karamazov, padel na Blegošu, doma iz Maribora; Janez Žakelj-Anžon, padel na Blegošu, doma iz Stare vasi pri Žireh; »Andrej« padel na Blegošu, doma iz Ljubljane, neidentificiran; »Luka«, padel na Blegošu, po rodu s Primorskega, živel v Ljubljani, neidentificiran; Anton Podobnik-Batjuška, ujet na Blegošu, doma iz Nove vasi pri Žireh, pozneje umrl v koncentracijskem taborišču v Nemčiji; Marijan Jamnikar, ujet v Zlatem vrhu, doma iz Ljubljane, ustreljen kot talec v Moravčah; Zdravko Marušič - Živko, ujet v Zlatem vrhu, po rodu iz Opatjega sela, živel v Ljubljani, bil je v zaporih Italije in je vojno preživel; Ivan Klemenčič - Žane, ujet na Blegošu, vojno preživel, bil v nemškem koncentracijskem taborišču, doma iz Zapuž pri Ljubljani; Pavel Žakelj - Krpan, padel v Zlatem vrhu, doma iz Stare vasi pri Žireh; Janez Močnik, predal se je Nemcem, bil izpuščen, vojno preživel, doma je iz Volake pod Blegošem; Janez Pintar, predal se je Nemcem, bil je izpuščen, vojno je preživel doma v Gorenjih Brdih; slednja sta bila mobilizirana v Poljansko četo 1. avgusta 1942, ko sta sekala gozd na državni meji pri Kopačnici. (Življenjepisne padlih glej *Borec* 3-4/1981, str. 129.)

Ohranilo se je pismo (6 listov), ki ga je 24. avgusta 1942 napisal o Blegoški ofenzivi Jože Črnič-Kostja, politkomisar Poljanske čete, tovarišu Maksu Krmelju, politkomisarju Poljanskega bataljona. V poročilu opisuje ofenzivo, izgube borcev, stanje v četi in oborožitev. Ker je dokument pomemben, ga objavljamo v celoti:

Štabu II. bat. I. grupe

Na položaju 25. avg. 42.

Dragi tov. Maks!

No, sedaj smo že zopet v naši ljubi Gorenjski – v naši četi. Čez mejo smo prišli čisto v redu, sicer pa smo malo plezali preko žičnih ovir. Tu sem našel tov. komandirja Janeza in še pet tovarišev. V četi se nahajajo sledeči tov.: Simon, Nande, Rafl, Pavle, Janušek, Bine, Abel, Sokol, Vinko (Lj.), Gavrik, Tine, Boštjan, Tarzan (novi), Zdravko, Skobec, Tine (kurir), Jože (Lj.), Alvo. Ve se za nekaj tov., da so živi in bo treba poiskati zvezo, to so: Igor, Bar (vodnika), Milan, Dabo, Živko (zadnja dva sta menda nekje v Ital.). Mrtvi ali pogrešani tov.: Vinko, Karamazov, Anžon, Stipe, Jože (kuhar), Marjan, Sulc, Ružiček, Luka, Gorazd, Žane, Matjaž, Batjuška, Savo in njegov brat (nova dva, ki smo jih mobilizirali na meji), so menda padli, ujeli pa so Bogota, Bojana (oba partijca); pogreša se še: tov. Krpana (part.), Mitjo, Slobodana (bil nazadnje na Jelovici).

V četi je z menoj 19 tov. Predvidoma je padlo 15 tov., 3 so nekje v Polj. dol. (Igor, Bar, Milan), 2 tov. v Lj. provinci, 2 ujeta, ostali pogrešani. Iztok, kakor sem ti javil, je pobegnil in se javil Italijanom. Izaka se pogreša od 26. junija, Sebastjana, Klemena pa od srede mes. julija, isto Mužika in Gašperja. V bolnici je tov.: Rajko, Joža, Franc. Predali so se: Lovec, Lisjak, Sinkovec (to so bili mobilizirani z meje).

Štaba II. bat. I. grupe

Na položaju 25. 2/3. 42.

Dragi tov. Mako!

No sedaj smo pa že zopet v naši ljubi
Gorenjski - v naši četi. Čez mejo smo prišli čisto
v tedu, tisto pa smo malo prešli preko črtnih
ovir. Tu sem pačil tov. komandirja Janca in še
pet tovarišev. Četi se nahajajo sedaj sledeči tov.:
Limor, Mande, Rafel, Pavla, Taranek, Bine, Abel, So-
kol, Vinko (Hj.), Garrik, Tine, Baštjan, Tazara (novi),

Ediarko, Skober, Tine (kurir), Toše (Hj.)

Alro. Ve se za nekaj tov., da so živi in bo treba po-
skati, vsee to so: Igor, Bae (vodnika), Milan, Dabo,
Žirko (zadnja dva sta menda nebeje v Ital.). Kot
ali popravišni tov.: Vinko, Karanavot, tuiro, Stipe,
Toša (kukar), Marjan, Sule, Rušiček, Luka, Gorard, Zane
Katjač, Batjaka, Sava in njegov brat (nova dva, ki smo
jih mobilizirali na mejo), so menda padli, nje
pa so Bogota, Bojana (oba partijca), popriva se še: tov.
Kojana (part.), - bitjo, Štefandava (bše na zadnji na
Talavsi).

Prva stran poročila, ki ga je Jože Černič-Kostja pisal Maksu Krmelju-Matiji

— Četa se je torej občutna zmanjšala. Vojaška oprema je sledeča: puško posedujejo
vsi tovariši (19), 1 revolver (komandir), nobenega mitraljeza in zelo malo municije.
Ostala oprema: 4 tov. nimajo nahrbtnikov, 4 šotorska krila imamo, 10 tov. nima

kocov (odej), torej imamo presneto malo opreme, pogubila se je v Blegošu. Dobili bomo predvideno par šotorskih kril. Najbolj hudo je zaradi mitraljezov in mitraljezcev, upam, da bom ukrenil vse potrebno, da bomo prišli do njih.

Ravnokar so nas obiskali Nemci, mimo tabora je šla patrolja 20 policistov, njihov pes je ovahal našo stražo. Brez mitraljezov se čutimo popolnoma nemočni. Mislimo si, da smo zopet izdani.

Slišali smo, da so precej pojačali postojanke po dolini – sedaj bodo rogovilile te patrolje po vseh naših bivših lagerjih, grebenih in krajih, poznanih, da smo bili tam ali v bližini. Nekaj časa nam ne bo varno nikjer, skrivanja in zopet skrivanja. Ko bo otvorena druga fronta, upam, da jih bomo jagali tokrat mi, in da se bo javno mnenje spremenilo znatno v naš prid. Izgleda, da se bo mednarodna situacija spreminjala hitro, morali bomo biti močno pripravljeni. Govoril sem večkrat s politkom. in komandantom dolomit. odreda, oba sta bila istega mnenja. Tam se pripravljajo smotrno, ne delajo nobenih vojaških akcij že mesec dni. Sicer pa je tam čisto drug položaj, kakor pri nas, še za primerjati ni, ako objektivno primerjam, ko noč pa dan. In vendar bagatelizirajo vsa naša početja. Ne rečem ničesar, partizani tu, partizani tam, ali naši fantje so junaki v primeri z njimi. Tam imajo počitnice, naši pa so noč in dan v smrtni nevarnosti. Kako govorijo sedaj oni tovariši od štajerske grupe, ki so pribežali iz Gorenjske po tej veliki hajki. Pravijo kako težki so naši položaji, razumejo vse, kar prej niso hoteli in niso mogli, dokler se niso prepričali na lastni koži. Mislim si, da je štab štajerske grupe sedaj drugačnega mnenja tudi o naju dveh, kaj misliš, Maks?

Kar se tiče naših fantov so živčno precej popustili, lahko si misliš zakaj. Morala pa polagoma raste z ozirom na bližnji konec. Treba jim je počitka, da bodo pripravljeni na velike naloge v bližnji bodočnosti. Od nas se pričakuje mnogo.

O akcijah ti nimam kaj poročati razen par majhnih prehranjevalnih.

V politični izobrazbi se bomo podkovali dobro, izrabljamo dani nam čas v političnih urah. Naši fantje so mnogo bolj polit. podkovani, kakor pa oni tov. preko. Torej se nam ne bo moglo očitati, ne Tebi, ne meni, da smo zanemarjali.

V dolomit. odredu sem držal po četah polit. ure. Tam se premalo brigajo za to in tudi nimajo potrebnih ljudi. Toda to je med nama rečeno.

Tudi sem napisal na prošnjo politkom. odreda predavanje o narodnem gospodarstvu v sov. Rusiji. O tem bodo sedaj razpravljali v polit. urah čet v dol. odredu. Tudi o aplikaciji z ozirom na naše razmere.

Pošlji prosim po kurirju za naprošene stvari (papir, kuverte črnilo), ako imaš kakšno majhno torbo za arhiv. In ne pozabi na sporočilo. Toplo te tovariško pozdravlja, kakor tudi tov. kom. Fazana z smrt fašizmu – svobodo narodu!

Kostja Kontarov politkom.

Viri:

IZDG Ljubljana: fasc. 660. Po seznamu borcev Poljanske čete z ilegalnimi imeni sem s pomočjo takratnega namestnika komandirja čete Antona Peternela-Igorja identificiral ilegalna imena nekaterih padlih in ujetih borcev v ofenzivi na Blegošu.

Raztrganci in njihove žrtve

V nemški ofenzivi avgusta in septembra 1942 je na Blegošu in Jelovici drugi Poljanski bataljon utrpel velike izgube. V bojih z Nemci je padlo ali bilo ujetih petinpetdeset borcev. Tretja, Poljanska četa je izgubila enaindvajset borcev, padlo

jih je šestnajst, pet pa je bilo ujetih. Prva, Selška četa, je izgubila štiriintrideset borcev: padlo jih je šestindvajset, ujetih pa je bilo osem. Izgub ni imela druga, Loška četa, ki se je pod vodstvom legendarnega komandirja Franca Bička-Bruna v noči od 3. na 4. avgust 1942 spretno umaknila z Blegoša preko meje na Primorsko v Italijo.

Enote tega bataljona so se po ofenzivi postopno krepile s prihodom novih prostovoljcev ali z borci, ki so prihajali iz drugih partizanskih enot. V Selški četi je po tej ofenzivi ostala le skupina borcev. Ker je vodstvo čete padlo, je mesto komandirja prevzel Janko Luznar-Janušek, politkomisarja pa Vlastimir Vardjan-Lojze. Od tedaj dalje je bila četa vključena v prvi bataljon Gorenjskega odreda.

Poljanska in Loška četa sta v jeseni 1942 vojaško nastopali skupaj in pogosto tudi skupaj taborili. Prav ti skupni nastopi so ustvarili med borci izredno tovariško vzdušje, saj so borci često prehajali iz čete v četo. Ko so decembra 1942 z reorganizacijo ukinili prvo grupo odredov, sta Loška in Poljanska četa prešli v sestav tretjega bataljona Gorenjskega odreda.

Nemci so po ofenzivi avgusta in septembra 1942 povečali svojo dejavnost in nad prebivalci izvajali še hujši teror. Po dolinah so svoje postojanke številčno okrepili in v nekaterih poleg žandarjev in carinskih stražnikov-graničarjev nastanili še posebno policijo za boj proti partizanom. Jeseni 1942 so Nemci pod vodstvom politične policije-gestapa organizirali v boju proti partizanom posebne skupine, ki so jih prebivalci imenovali raztrgance. Na Loškem območju je delovala skupina raztrgancev, imenovana protibanda-Gegenbande Ludvig. Raztrgance so vodili gestapovci z najbolj zvestimi domačimi izdajalci nemčurji in partizanskimi dezertjerji. Nemci so te dezertjerje iz partizanskih vrst uvedli na pot zločina zato, da niso imeli več poti nazaj. Ti dezertjerji so dobro poznali partizanske navade, oblačili so se kot partizani (nekateri v zelo raztrgane obleke), zaradi česar so jih prebivalci imenovali raztrganci. Postavljali so zasede po važnih gorskih poteh in križiščih in tako prekinili prenekatero kurirsko zvezo in presenečali posamezne partizane, ki so se vračali v svoja taborišča. Obiskovali so samotne kmetije, provocirali kmete in gorje tistemu, ki jim je nasedel in jih ni pravočasno spoznal. Navadno so ga mučili in ustrelili, mnogokrat so kmetijo tudi požgali. Bila je zanj velika sreča, če so družino le izselili, njega pa poslali v koncentracijsko taborišče.

Pozno jeseni 1942 so se policisti in raztrganci zadrževali na zapuščeni Kobrovi domačiji v Gabrški Gori. Gospodar te kmetije, Franc Košir, je namreč zaradi sodelovanja z Nemci z vso družino pobegnil v zavetje nemške postojanke v Kranj. Borci Poljanske čete so v drugi polovici novembra to domačijo požgali in tako uničili oporišče nemške policije.

Med prvimi žrtvami raztrgancev so bili v drugi polovici novembra 1942 kurirji Poljanskega bataljona. Ujeta sta bila kurirja Janko Bernik-Bohun, kurir Loške čete, in Franc Bradeško-Janušek, kurir Poljanskega bataljona. Oba so odvedli v koncentracijsko taborišče, kjer Janušek vojne ni preživel.

Dne 21. novembra 1942 so raztrganci v zapuščeni Kozjekovi bajti pri Sv. Barbari nad Škofjo Loko presenetili in ujeli kurirja Janeza Šubica-Franceta in Marijana Borštnarja-Tarzana, katerega so ustrelili. Imenovana sta vzdrževala zvezo iz Dolomitskega odreda preko meje na Gorenjsko v Loško četo. Njuni nesreči je botroval izdajalec Marjan Keršič-Crni iz Ljubljane, partizanski dezertjer, ki je po njuni zvezi kak teden dni prej prišel na Gorenjsko. Iz partizanov je dezertiral h gestapu v Škofjo Loko in izdal njuno javko v Kozjekovi bajti. (Glej zapis v *LR*, 27/1980, str. 268.)

Dne 24. novembra 1942 pozno zvečer se je komandir Poljanske čete Janez Pohleven-Poljanc z borci čete Silvestrom Štibljem-Dimačem, Janezom Fajfarjem-

Janez Pohleven-Poljanc

Aljošo in Vinkom Mrzlikarjem-Gorkim za krajši čas ustavil pri kmetu Luznarju, po domače Torku, v Delnicah pri Poljanah. Vsi so odšli v hišo, ne da bi postavili stražo. Ko so se v sobi pri luči pogovarjali z gospodarjem, so hišo obkolili Nemci in raztrganci ter jih s strelji skozi okna ranili. Ranjen ni bil le Gorki, ker je sedel na klopi med okni, da ga Nemci niso videli. Borci so planili iz hiše, v kateri sta ostala le Aljoša in gospodar. Gorki, Dimač in komandir Janez so se srečno prebili iz hiše, vendar je Janez zaradi strelne rane kmalu izkrvavel na bližnji njivi, medtem ko se je ranjeni Dimač pozneje pozdravil, Gorki pa se je varno vrnil v četno taborišče. Ranjenega Janeza Fajfarja-Aljošo so Nemci odpeljali v begunjske zapore in ga 22. marca 1943 v Zgornji Besnici ustrelili kot talca. Partizanski pisatelj Klusov Joža, ki je bil v tej četi, mu je v spomin napisal črtico. Franca Luznarja, Torka, pa so Nemci odpeljali v koncentracijsko taborišče, odkoder se ni več vrnil.

Komandir Janez Pohleven-Poljanc je vodil Poljansko četo v njenem najtežjem obdobju od začetka maja do 24. novembra 1942. Rodil se je 24. januarja 1910 v Črnem Vrhju 28, nad Polhovim Gradcem in nazadnje stanoval na Orehku 22 pri Kranju, kjer je bil zaposlen kot transportni delavec v tekstilni tovarni Jugobruna v Kranju. Kot rezervni podnarednik se je leta 1941 v Kranju povezal s komunistom Antonom Nartnikom-Černivcem. Dne 12. decembra 1941 je z Orehka skupaj z Janezom Cofmanom odšel k partizanom v Kokrško četo. V tej četi je bil do februarja 1942, ko se je ob napadu na četo v Šempetrovi koči umaknil čez Savo v Poljansko dolino in se priključil Poljanski četi. Od maja 1942, ko je vodil četo, je izvedel številne vojaške akcije, od katerih sta najpomembnejši napad na avtobus 19. junija na Fužinah pri Žireh in napad na postojanko 26. junija 1942 v Črnem Vrhju nad Polhovim Gradcem.

S četo je doživljal tudi težke čase. Posebno hudo je bilo od 2. do 5. avgusta 1942, ko je Poljansko četo na Blegošu obkolilo več tisoč Nemcev, oboroženih z najmodernejšim orožjem. Bitka s »česanjem« terena je trajala tri dni in je bil pravi čudež, da je od obkoljenih partizanov sploh kdo ostal živ. Reševali so se na vse načine, da so preživeli. Sam je pripovedoval, da je, ko ni bilo več možnosti za preboj, poiskal zavetje v vrhu košate smreke. Pokopan je bil na kraju smrti v Delnicah, po vojni pa so njegove posmrtno ostanke prenesli na pokopališče v Poljane. (Glej zapis v reviji *Borec*, 1/1981, str. 65.)

Viri:

J. Vidic: *Sedem krst za Ronkarjevo družino*, 1978, Raztrganci, str. 474. – IZDG Ljubljana: fasc. 660. – Gorenjski muzej Kranj: biografije Janez Pohleven, Franc Luznar in Janez Fajfar. – Zapiski o Poljanski četi (I), Partizanski komandirji, *Borec* 2/1981. – J. Bernik: Spomini na zapore in taborišča, *LR* 17/1970, *LR* 21/1974.

Opomba avtorja:

V naslednji številki Loških razgledov bo nadaljevanje Zapiskov o Poljanski četi za leto 1942 s poglavji: Četa se je okrepila z novimi prostovoljci, Grogove bolnišnice, Ciklostilne tehnike v Poljanski dolini, Boris Kidrič na Gorenjskem, Člani komunistične partije v četi in bataljonu in Sklep z literaturo.